

SPORT/ VAC
tanulmány – Szőke Judit írása

Előszó

Szakedolgozatomban arra keresem a választ, hogy a társadalom szimbolikus terét képező sportban hogyan jelenik meg a kollektív identitás, hogy az egyes közösségek milyen módon fejezik ki társadalmi pozíciójukat, célkitűzéseiket, a világról és saját magukról alkotott elképzeléseiket. A sportban ugyanis nemcsak egyének, vagy csapatok versengenek, hanem a mögöttük álló, sportáganként eltérő társadalmi bázissal rendelkező közösségek is.¹

Az eltérő jelszavak, buzdítások, a mezek választott színe, a csapatok jelvényei vagy a klub elnevezése, tagsága mind az egyesület társadalmi beágyazottságáról, célkitűzéseiről, ideológiai és eszmerendszeréről árulkodnak. Arról, hogy az adott sportklub mögött milyen közösség áll, hogy az hol helyezkedik el a társadalmi erőterben, valamint, hogy miként határozza meg önmagát a többi egyesülettel szemben.

Ebből a hipotézisből kiindulva szeretném megvizsgálni, a két világháború közötti sportélet egy sajátos szegmensét, a cionista sportot és annak magyarországi megjelenését. Vizsgálatom fő tárgyát egy budapesti cionista sportegyesület, a Vívó- és Atlétikai Club képezi. Arra keresem a választ, hogy mit jelent az egyáltalán az, hogy egy, főként zsidó tagsággal rendelkező sportszervezet asszimiláció párti, vagy cionista? Hogyan jelennek meg ezek az eltérő célkitűzések, beállítódások a sportban, milyen kézzelfogható különbségeket tapasztalunk a két egyesület megnyilvánulásaiban?

A kutatás során a cionista VAC ellenpólusaként az asszimiláns zsidókból álló, felekezeti, etnikai sajátosságát nyíltan nem deklaráló MTK-t állítottam, melynek motivációi és célkitűzései, amint azt látni fogjuk, merőben eltértek a cionista jelszavakat zászlajukra tűző VAC-étól. A téma sajátosságából következik, hogy a dolgozatban elsősorban sportklubokat vizsgálok és nem sportolókat, hiszen az előbbiek hordozzák azokat a társadalmi jelentéstartalmakat, melyek felvázolását kísérem itt meg. A sportágakon belül a vizsgálat nem kizárólagos, de fő tárgyát a futball fogja képezni, mert ez a tömegsport a legalkalmasabb arra, hogy az egyes csapatok által hordozott jelentéstartalmakat kibontsuk. A futball ugyanis egy olyan szimbolikus küzdőtér, ahol a klubok mögött álló, a csapattal által reprezentált, azzal azonosuló közösségek vívják

¹ Szegedi 2005. 20.

szimbolikus küzdelmeiket. Az itt lezajlott konfliktusok pedig meglehetősen sokat árulnak el az adott egyesületről és annak szurkolótáboráról.²

Kutatásaim során egyrészt a nem túl bőséges, de annál színvonalasabb szakirodalomra, valamint a korabeli sportújságokból és antiszemita orgánumból álló forrásokra támaszkodtam. A legnagyobb nehézséget a vizsgált sportegyesület társadalmi beágyazottságának meghatározása jelentette, az egyes sportolók eredeti foglalkozását, családi hátterét, társadalmi pozícióit ugyanis szinte lehetetlen volt felkutatni. A futballistáknak sok esetben még a keresztnévét sem találtam meg, ha mégis, csak a játékosok töredékének tudtam meghatározni születési helyét és idejét. Akit pedig sikerült így beazonosítanom, annak sem találtam meg születési anyakönyvét, mert a legtöbbjük 1895 után született, így az nincsen az Országos Levéltárban. Ha tudtam volna mely sportoló hányadik kerületben született, talán lett volna lehetőség a kérdés feltárására, de sajnos ilyen részletes információkat valóban nem lehet megtalálni. A korszakból adódik, hogy sajnos már élő adatközlővel sem sikerült interjút készítenem és tovább fokozta a nehézségeket, hogy meglehetősen kevés a visszaemlékezés is a témában. Mindezt azonban valamelyest ellensúlyozta a korabeli sajtóanyagok bősége, melyek azonban legfőképpen a futballklubról és annak eredményeiről adnak tudósítást. Ez a másik oka annak, hogy a dolgozatban a futball vizsgálata kapja a legnagyobb szerepet.

Emellett azt is szeretném elemezni, hogy hogyan reagál a társadalmi környezet a cionista klub működésére, valamint, hogyan jelennek meg a társadalmi konfliktusok és az antiszemitizmus a két világháború közötti sportéletben.

A vizsgált időintervallum az 1906 és 1938 közötti időszak, egyrészt ugyanis a VAC ezen, több mint harminc évről áll rendelkezésünkre a legtöbb forrás, másrészt pedig az 1939-es év vízválasztó, ez jelenti tulajdonképpen a sportéletben bekövetkező őrsgévváltást, a zsidóság kiszorítását minden sportágból és egyesületből, melyben korábban komoly szerepet vállaltak. Az ezt követő időszak vizsgálatába már nem fogtam bele, hiszen ez olyan hatalmas témakör, melynek érdemleges kifejtésére ebben a dolgozatban nincsen lehetőség. Előzményekként pedig a zsidóság 19. századi asszimilációs lehetőségeit és a sportéletbe való bekapcsolódás folyamatát vázoltam fel, némiképpen összevetve a 20. század cionista sporttörekvéseivel.

² Hadas- Karády 1995. 89–120.

Ami a szakirodalmat illeti, a leghasználhatóbbaknak Szegedi Péter és Hadas Miklós³ munkái bizonyultak. Szegedi Péter mind doktori disszertációjában,⁴ mind további tanulmányaiban, rendkívül alapos kutatásokon nyugvó eredményei meglehetősen sokat segítettek a futballmező és a sport szimbolikus terének megértésében, valamint a VAC abban való elhelyezésében. Rendkívül jó alapműnek számít Földessy János MLSZ-ről szóló könyve is, melyben röviden ugyan, de ír a VAC-ról és amelyben összefoglalva megtalálhatóak a csapat eredményei a professzionista futball bevezetéséig.⁵

A zsidóság asszimilációját és a magyar sportéletben betöltött szerepét illetően rendkívül jól használható munkának bizonyult Andrew Handler⁶ és Gyurgyák János⁷ könyve, a cionizmusról és a „muskeljudentumról” pedig Újváry Hedvig⁸, Samuel Todd Presner⁹ tanulmányai, valamint Révész Béla¹⁰ Max Nordauról írott munkája. Az sportban megjelenő antiszemitizmus témakörét Vörös Kati,¹¹ Hanák Péter¹² és Újváry Hedvig már említett művei segítségével dolgoztam fel.

³ Hadas - Karády 1995. 89–120.

⁴ Szegedi 2005

⁵ Földessy 1926.

⁶ Handler 1985.

⁷ Gyurgyák 2001.

⁸ Újváry 2009.

⁹ Presner 2003.

¹⁰ Révész 1941.

¹¹ Vörös 2003

¹² Hanák 2005.

1. Az asszimilálódó zsidóság bekapcsolódása a magyar sportéletbe

Az 1867-es kiegyezés lehetővé tette Magyarország békés, hosszú távú fejlődését, urbanizációját, valamint a magyarországi zsidóság emancipációját. A liberális nemesség Magyarországon a folyamat támogatását nemzeti érdekeknek tekintette, hiszen ettől egy új, a nemzeti polgárságot erősítő társadalmi réteg létrejöttét remélte, valamint azt, hogy az asszimilálódott zsidóság a magyarság javára billenti majd a nemzetiségi mérleget.

Az 1867. december 17-i emancipációs törvény, melyet báró Eötvös József is támogatott, tehát a magyar zsidóság asszimilációs katalizátora volt, felgyorsította azt a folyamatot, melyet azonban a zsidóság egy része meglehetősen szkeptikusan fogadott és amely később a magyarországi zsidóság teljes megosztottságához vezetett.¹³

Az 1914-ig tartó időszakot mindenesetre a politikai és gazdasági integráció jellemezte, mely során a magyarországi zsidóság a gazdasági és kulturális életben is egyre nagyobb szerephez jutott. A nyelvi és kulturális asszimiláció, az elmagyarosodás folyamata két emberöltőn át tartott és együtt járt a magyarországi zsidóság lélekszámának jelentős növekedésével is, hiszen 1910-re már 911 000 főt számolt, s ebből 203 687-en laktak Budapesten.¹⁴

1896-ban megrendezésre került az Ezredéves Országos Kiállítás. A soknemzetiségű monarchia egyik népe sem reagált oly lelkesedéssel a milleniumi ünnepekre, mint a magyarországi zsidóság. A milleniumi év ugyanis a hazai zsidóság számára is egyfajta emlékmű/monumentum volt, hitük és hazájuk iránt érzett szeretetük összekapcsolódásának szimbóluma. *„az izraelita és magyar szó eggyé válnak, szent és szimbolikus egységet alkotva a tudatunkban,”* mondta Kohn Sámuel rabbi, a magyarországi zsidó asszimiláció egyik prominens alakja. Kiss Arnold rabbi-író, költő, valamint Blau Lajos is a zsidóság két ezer éves itt tartózkodását és a magyarokkal vállalt több évszázados sorközösséget hangsúlyozták.¹⁵

A teljes emancipáció felé vezető út azonban nem volt minden nehézségektől mentes, a Tiszaeszlári vérvád nyomán az 1880-as években megjelenő újfajta antiszemitizmus ellenére azonban a magyarországi zsidóság igyekezett visszatérni identitásához, hitéhez és kulturális életének ápolásához, valamint elhatározták, hogy jelentős mértékben

¹³ Az emancipációs törvényt 1867. december 20-án és 22-én fogadták el a képviselők, különösebb vita nélkül. In: Gyurgyák János: A zsidókérdés Magyarországon. Budapest, 2001. 62.

¹⁴ Újvári 2009. 143-160.

¹⁵ Handler 1985. 3.

kiszélesítik, azon lehetőségeik körét, melyeket a kormány asszimilációs és modernizációs programja kínált. Sokan lettek újságírók, bankárok, gyárosok, írók, költők, művészek és bár kevesebben, de atletizáltak is, minden téren igyekezve bizonyítani kiválóságukat. Bár a jogi egyenlősítéssel nem dőlt le minden akadály, az 1867-es emancipáció mégis komoly lökést adott a hazai zsidóság számára, hogy olyan területre is kiterjesszék az asszimilációs folyamatot, amelyen eddig még nem tudtak érvényesülni. Ilyen volt a kiváló asszimilációs terepnek bizonyuló sport világa, ahol a századfordulótól kezdve elévülhetetlen érdemeket szereztek a teljesen, vagy csak kisebb mértékben asszimilálódott, zsidó származású sportolók.

Pedig érdekes módon a magyarországi zsidóság jóval később kapcsolódott be a sportéletbe, mint a többi, törvények által engedélyezett foglalkozási ágba. Ennek egyik oka az uralkodó pedagógiai szemlélet volt. Bár az 1777-es Ratio Educationis előírta a kötelező testedzést, a törvény 1806-ban kiadott folytatása visszavonta azt és ismét a magánszféra keretein belülre szorította. Az elkövetkező hatvan évben aztán az állami iskoláztatás alsóbb szintjein nem is volt tantárgy a testnevelés, majd csak az 1868-as Eötvös-féle oktatási törvény engedélyezett heti kétórányi testgyakorlást. Bár elméletben a szülőknek nem lettek volna ellenvetéseik gyermekeik testedzésben való részvételével szemben, mivel azonban az 1870-es évek elejéig a legtöbb zsidó szülő állami középiskolákba – míg ugyanis alsóbb, elemi szinten voltak zsidó közösségi iskolák, addig közép szinten csak az állami intézményeket tudták igénybe venni- íratta gyermekeit, ez a generáció elesett az iskolai testgyakorlás lehetőségétől.

A késlekedés másik oka az 1820-as, 30-as évek politikai vezetőinek hozzáállása volt. A sportokat kedvelő és azokat Magyarországon is népszerűsíteni kívánó Wesselényi Miklós, Széchenyi István, sőt Kossuth Lajos sem gondolták úgy, hogy a zsidóság, vagy bármely másik nemzetiség alkalmas lenne nemzeti liberális célkitűzéseik felvállalására és végrehajtására. A változást majd csak Deák Ferenc, Eötvös József és Tisza Kálmán politikája fogja meghozni, akik felismerték a zsidóság gazdasági és társadalmi jelentőségét, rájöttek, hogy a magyar nemzetiséghez asszimilálódó zsidóság a magyarság javára billentheti a nemzetiségi mérleget, ezzel komoly társadalmi bázist jelentve a kormánypártnak is. Az 1867-ben megszülető emancipációs törvény aztán

tovább gyorsította ezt a folyamatot, mely végül a zsidóság vallási recepciójához vezetett.¹⁶

A sportéletbe való viszonylag késői bekapcsolódás harmadik oka az egyes sportklubok társadalmi és vallási elitizmusa, viszonylagos zártsága. Az 1861-ben, liberális arisztokraták által alapított Budapesti Hajósegylet tagjainak névsorában például mindössze két kikeresztelkedett zsidó család nevével találkozunk. De említhetnénk példaként az Esterházy Miksa gróf által 1875-ben alapított Magyar Athlétikai Clubot is, mely egy kizárólag keresztény úriemberek számára fenntartott, exkluzív egyesület volt, ahova zsidók be sem tehették a lábukat.¹⁷

Mivel a tudatos testedzés, a szabadidő ilyen jellegű eltöltése a városi polgársághoz kapcsolódik, érthető, hogy a századfordulóra meglehetősen élénk sportélet alakult ki Budapesten. Budapest ugyanis egy évszázad leforgása alatt Európa világvárosai közé emelkedett, lakosságának száma az 1890-es évek végére elérte, sőt túl is szárnyalta a 600 ezer főt, 1910-re a 880 ezret. 1910-re az összlakosságnak már 20%-a lakott a fővárosban. Létrehozták a széles hatáskörrel rendelkező Fővárosi Közmunkák Tanácsát, megalkották a városépítési szabályzatot, amely a nagyvárosi jellegű beépítést szorgalmazta.¹⁸ A század végére Budapest vitathatatlanul az ország kereskedelmi, pénzügyi, kommunikációs és ipari központjává, valamint Európa egyik legnagyobb és legrendezettebb városává és új társadalmi eszmék születésének helyszínévé vált. A városi tömegtársadalom kialakulása ugyanis magával hozta a testkultúra megváltozását, a test használatának ártértelekését, valamint a szabadidő megjelenését is. A szabadidőt, melyet a városi polgárság azért hozott létre, hogy fizikailag is eltávolodhasson munkájától, idővel már nemcsak üdülésre, kirándulásra használják, a 19. század második felétől ugyanis egyre nagyobb teret nyer a testnevelés, mint a szabadidő eltöltésének egy merőben új formája.¹⁹

Mivel a különböző társadalmi rétegeknek eltérő testhasználati módjaik és szabadidős tevékenységeik alakultak ki, jelentős különbség figyelhető meg a nemesi és a polgári testkultusz, valamint az ezekhez kapcsolódó sportágak között. A magyar arisztokrácia ugyanis előnyben részesítette a férfivirtus kifejezésére alkalmasabb, a versengésre épülő

¹⁶ A. Handler 1985.10-12.

¹⁷ Hadas– Karády 1995. 17–18. 89–120.

¹⁸ Gergely (Szerk.) 2005. 429.

¹⁹ Mohácsi 2002. 34-56.

„szabad, modern, keresztény úriemberek által szabadban űzött”²⁰ atlétikát, míg az öntudatos, felemelkedő polgárság a test tudatos építését, erősödését és szebbé tételét szolgáló német eredetű tornát preferálta inkább.²¹

Miután a nagy- és középpolgárság jelentős hányadát az elvilágiasodott, a modernizáció útjára lépett, nyugati mintát követő zsidóság tette ki,²² nem meglepő, ha a magyar élsportolók és olimpiai bajnokok között több zsidó származásával is találkozunk.²³ Az asszimilálódó, atyáik szokásait, szigorú szabályrendszerét és tiltásait egyre inkább elvető zsidók ugyanis egyre fontosabb szerepet játszottak az újfajta, polgári testkultúrát képviselő sportok magas színvonalú űzésében és népszerűsítésében. Az elkövetkező évtizedek során a zsidó szervezetek és sportolók nagyban hozzájárultak a sport és a testi nevelés ügyének nemzeti szinten való előmozdításához. Nekik köszönhetően Magyarország kikerülhetett az európai, világ- és olimpiai versenyekre, ahol sportolói, meglehetősen magas szintű tudásukkal és képzettségükkel kiváló eredményeket érhettek el.²⁴

Elég, ha csak végigtekintünk az első világháborút megelőző években megrendezett olimpiák eredményein, ahol láthatjuk, hogy az itt megszerzett tizenegy aranyéremből ötöt zsidó sportolók szereztek. Első olimpiai bajnokunk Hajós Alfréd is zsidó volt, ő 1896-ban Athénban, két úszásnemben is aranyérmet szerzett, de említhetnénk Weisz Richárd, 1908-as olimpiai bajnok birkózó, vagy Fuchs Jenő kardvívó bajnok neveit is.²⁵

A zsidóság ezen törekvéseivel az asszimilációt támogató liberális politikusok is elégedettek lehettek. A sport ugyanis kiváló asszimilációs lehetőségeket rejtett magában, hiszen itt a zsidó sportolók, egy klubban játszva keresztény társaikkal, levetkőzhették azokat a társadalmi és ideológiai különbségeket, melyek elkülönítették őket a nem zsidó társadalomtól. Ebben a szellemben jelent meg Dr. Henry Schuschny 1895-ös tanulmánya is, melyben a szerző rendkívüli jelentőséget tulajdonít a sportnak

²⁰ Hadas- Karády 1995. 89-120.

²¹ Hadas 2002 15-34.

²² A zsidóság urbanizációjához néhány adat: 1840 és 1910 között a városi zsidóság számaránya 2,2 százalékról 8,6 százalékra emelkedett. Budapesten ez az arány 19,7 százalékról 23,1 százalékra nőtt. Ez a teljes zsidó népesség több mint 20 százalékát jelentette, 203 687 főt pontosan. 1910-ben a magyarországi zsidóság 909 531 főt számlált. In: Gyurgyák János: A zsidókérdés Magyarországon. Budapest, 2001, Osiris 78-79.

²³ Szegedi 2006. 69.

²⁴ Handler 1985. 17.

²⁵ Zeke 2005. 274.

az asszimiláció előmozdítása szempontjából. Schuschny szerint a testedzés, melyet a zsidók hagyományosan elhanyagoltak, el fogja gördíteni az asszimiláció útjában álló utolsó akadályokat is.

„A rendszeresen tanított és gyakorolt testedzés nemcsak a fizikai erőt, hanem a magabiztosságot és az önbecsülést is növeli...Amikor a magyarországi zsidóság fel tud mutatni egy egészséges, edzett testet és öntudatot, az egyetlen különbség közte és a többi polgár közt a vallás lesz.”²⁶ Az országnak szüksége lesz bátor emberekre, a társadalomnak mindig szüksége lesz egészséges állampolgárookra. Hajtsuk hát végre eme kötelességünket.”²⁷ Schuschny gondolatai meglehetősen jól kifejezik a korszak zsidóságának asszimilációs törekvéseit, azt a vágyat, hogy a társadalom teljes értékű tagjai, hasznos állampolgárai és igaz hazafiak lehessenek. Ez utóbbi bizonyítására jó lehetőséget kínál majd az első világháború, ahol több ezer zsidó veszítette életét.

Schuschny elméletének és az asszimiláns zsidóság törekvéseinek megtestesülését jelentette az MTK megalakulása. 1888-ban ugyanis, amikor az NTE-ből kiváló, a torna mellett az atlétikát is gyakorolni kívánó, főként zsidó származású polgárokból álló csoport létrehozta az MTK-t, azaz a Magyar Testgyakorlók Körét, megszületett az első, valóban polgári sportegyesület. Melynek azonban, mivel a klub egy kényszerhelyzetben alakult,²⁸ sem vezetői, sem tagjai, sem pedig szurkolói nem hangoztatták felekezeti hovatartozásukat, és bár egyértelműen zsidó háttérű sportegyesületről van szó, az MTK nyíltan sosem deklarálta a budapesti zsidósághoz való kötődését,²⁹ mindig is polgári gyökereire helyezte a hangsúlyt:

„Mert érzi, hogy egyfelől szembe kell helyezkednie a maradiak táborával, kik még mindig Jahnra esküsznek, másfelől nem csatlakozhatik ahhoz a csoporthoz, mely e sportágakkal már foglalkozik és amely azokat hanyatlásnak engedte (felvirágoztatni nem volt képes). Ők a polgári középosztály emberei és ezen osztályhoz való tartozásuk

²⁶Hugo Meisl gondolatmenetéből egyértelműen kiderül, hogy az asszimiláció párti zsidóság felekezetként tekint önmagára. Ezzel szemben, majd látni fogjuk, hogy a cionista zsidóság etnikumként, nemzetként azonosítja önmagát.

²⁷ Handler 1985. 15.

²⁸ Az NTE-ből kilépve a zsidó sportolóknak nem volt más választásuk, ha sportolni kívántak, létre kellett hozniuk saját egyesületüket, a zárt, kizárólag keresztény magyar úriemberek számára fenntartott MAC(Magyar Athlétikai Club)-ba ugyanis nem léphettek be.

²⁹ Szegedi 2006. 69-85.

adja meg lépésük korszakalkotó fontosságát, mert megvetik alapját a polgári osztály sportéletének...”³⁰

Az MTK alapítói már névválasztásukkal is igyekeztek kifejezni, hogy a sportkör, melyet létrehoztak nem egy újabb, zártkörű, netán csak zsidók számára fenntartott egyesület kíván lenni, hanem minden, a legmodernebb sportokat űzni kívánó sportember számára nyitva áll. A „Magyar” jelző használata és hangsúlyozása pedig egyértelműen a zsidóság magyar nemzethez történő asszimilációs törekvéseit fejezi ki. Nem véletlen az sem, hogy az 1926-tól a profi ligában játszó labdarúgó szakosztályuk a Hungária nevet vette fel, valamint az sem, hogy a Brüll Alfréd vezette klub 1912-ben, újonnan épülő pályájuk helyszínéül a Hungária körutat választotta. Nem más ez, mint az asszimilációs célok különböző eszközzel történő kifejezése.³¹

Hamarosan látni fogjuk, hogy ettől mennyire eltérő motivációk és célkitűzések hozták létre a VAC-ot, azt a sportklubot, melyet – természetesen tévesen – nemcsak az antiszemita orgánumok, de gyakran a semleges sportlapok is az MTK testvéregyesületének, vagy legalábbis olyan klubnak tekintettek, melynek ideológiája és világnézete sokban megegyezik a Testgyakorlók Körével.

³⁰ Fodor 1913. 8-9.

³¹ Hadas- Karády 1995. 89-120.

2. A cionizmus és az izmos zsidó test eszménye

2.1 A „muskelijudentum” és a kelet-európai cionista sportklubok

Max Nordau, a modern cionizmus egyik vezéralakja és a „muskelijudentum”, vagyis az izomzsidóság elméletének kidolgozója Südfeld Simon Miksa néven született 1849. július 29-én, Pesten, egy poznani származású ortodox rabbi fiaként. Orvosi tanulmányait befejezve, 1878-tól Budapesten praktizált, ahol több jelentős napilapban is jelentek meg publikációi.³² Südfeld Miksa 1873-ban vette fel a Max Nordau nevet, ezzel egyszerre szakadva el zsidóságától és magyarságától is. Nordau ugyanis életének ebben a szakaszában a magyarországi zsidóság többségétől eltérően nem kívánt asszimilálódni a magyarsághoz, de nem tudott és nem is akart azonosulni zsidóságával sem, elsősorban német írónak tekintette magát, nem pedig zsidó származású magyarnak. 1880-ban aztán Párizsba költözött, ahol a bécsi Neue Freie Presse tudósítójaként kereste kenyerét és ahol több jelentős műve is napvilágot látott, melyeknek köszönhetően európai hírnévű író és publicista vált belőle.

Idővel azonban egyre több antiszemita támadás érte a sok kérdésben meglehetősen szókimondó és radikális Nordaut, aki hamarosan rádöbbsent, hogy az antiszemitizmus kérdése a legteljesebb asszimilációval sem oldható meg. Max Nordau 1892-ben ismerte meg a szintén magyar származású, nála tizenegy évvel idősebb Herzl Tivadart, akivel meglehetősen hamar baráti viszonyba kerültek és akinek zsidósággal kapcsolatos elgondolásai nem hagyták érintetlenül Nordau gondolatvilágát sem. Az 1894-es Dreyfus-per aztán az asszimiláció teljes csődjét jelentette Max Nordau számára, aki kiábrándulva mindebből, egyre komolyabban kezdett foglalkozni a cionizmus és az önálló zsidó állam gondolatával.³³

„Csak a növekvő antiszemitizmus ébresztett tudatára s népemmel szembeni kötelességeimre és a kezdeményezést hű barátom, Herzl ragadta meg, akivel Párizsban nagyon szoros kapcsolatba kerültem. Ő mutatta meg számomra a népemmel szembeni kötelességeim teljesítéséhez vezető utat. Teljes lelkemből remélem, hogy a cionizmus a zsidó népnek meghozza a megváltást. Nekem már megadta azt a tudatot, hogy az életemnek van értelme és tartalma.”³⁴

³² M. Zs.L. 1929. 654.

³³ Ujváry 2009.143-160.

³⁴ Ujvári 2009. 143-160.

Bázelben, 1898. augusztus 28-án, a második Cionista Kongresszuson elhangzott nyitó beszédében, Max Nordau felvetette a német és a kelet európai cionizmus leghíresebb, legkockázatosabb és legkihívóbb elméletét az „izmos zsidóról”, az „izomzsidóságról”.³⁵

Nordau ugyanis egyetlen dologban, mégpedig a zsidóság testi fejletlenségét illetően igazat adott a kor antiszemita gondolkodóinak. Úgy vélte, hogy a szegény, munkanélküli, vagy a fizikai erőnlétet nem kívánó foglalkozásokat űző, rosszul táplált, gettólakó, kelet- európai zsidóság nem alkalmas a cionizmus által felállított célkitűzések elérésére és a feladatok végrehajtására.³⁶

*„A keskeny zsidó utcákban szegény tagjaink elfelejtették a vidám mozgást, szemeink a házak homályában valami félénk pislogáshoz szoktak, az állandó üldözéstől való félelemben hangunk ereje félénk suttogássá tompult, mely csak akkor vált hatalmas ujjongássá, amikor a máglyákon vértanúink a halotti imájukat kiáltották, hóhéraik arcába. De megtörött ez az állapot, legalább testileg gondozhatjuk magunkat. Kapcsolódjunk régi hagyományainkhoz: legyünk megint újra tágmellű, izmostagú, bátran tekintő férfiak...Egyetlen néptörzsnél sincs a tornának olyan nevelő feladata, mint nálunk, zsidóknál. Az a hivatása, hogy testileg és jellemileg fölemeljen, öntudatot adjon nekünk. Teljeséggel hiányzik belőlünk a saját erőnkben való nyugodt bizalom.”*³⁷

Bár Nordau csak néhány évvel később építette bele politikájába az izomzsidóság fogalmát, már ebben a korai beszédében világosan célzott rá, hogy szükség van egy újfajta – fizikális erővel, szexuális potenciával és egészséges morállal rendelkező – zsidó megteremtésére, mely előfeltétele a cionista nemzeti célok megvalósításának. Miután széleskörűen tájékozódott az oroszországi, romániai és galíciai zsidóság egyre romló, siralmas helyzetéről, Nordau Franciaország felé fordult és megállapította, hogy a nyugaton széles körben elterjedt antiszemitizmus, mely a Dreyfus- pert is kirobbantotta, durva megsértése a felvilágosodás eszméinek. Nordau szerint a zsidóságnak muszáj változtatnia reménytelen történelmi helyzetén és erre a legmegfelelőbb eszköz a cionizmus, mely életre fogja hívni az újfajta zsidóságot.³⁸

„Két biológiai alapelvre kell gondolni: az egészséges ember izomgyengése nem megváltoztathatatlan és a komplikált mozdulatokat, tehát tornászati mozdulatokat

³⁵ Presner 2003. 269-296

³⁶ Újváry 2009. 143-160.

³⁷ Révész 1941. 217.

³⁸ Presner 2003. 269-296.

*nemcsak az izmokkal, hanem az agy mozdulati centrumaival is végezzük. Izmaink igenis fejlődésképesek. Túlzás nélkül mondhatjuk: senkinek sem kell meglegednie azokkal az izmokkal, amelyek neki jutottak. Ellenkezően: mindenkinek olyan izmai lehetnek, amilyeneket kíván. Módszeres, kitartó gyakorlattal ezt el is érhetjük. Tehát minden zsidónak, aki magát gyengének hiszi, módjában van, hogy atléta izomzatú legyen, persze csak az esetben, ha nincs szervi baja, mely egyáltalán eltiltja a testi erőfeszítéstől. Az erő nem döntő a tornánál...Nekünk természettől fogva megvannak a szellemi előfeltételeink, hogy alkalmasak legyünk atlétikai és tornászi cselekedetekre. Megvan tehát a tulajdonságunk, hogy mint tornászok is kiválóan érvényesüljünk.”*³⁹

Nordau és más korai cionista gondolkodók szerint a nemzeti megújuláshoz morális és fizikális újjászületés szükséges és fordítva, a morális és testi újjáéledés a nemzeti érzésen keresztül tud megvalósulni. Nordau egyszerre hívta létre a dicső zsidó múltat – a zsidó hagyomány mitikus elemeinek felhasználásával - és a felszabadító, reményteljes jövőt. A korábbi, antiszemita sztereotípiákkal szemben, melyek szerint a zsidóság vézna, gyenge és alsóbbrendű, Nordau igyekezett pozitív példát állítani olvasóközönsége és az európai zsidóság elé, Bar- Kochba, az erős és hősies szabadságharcos személyében. Nem véletlen, hogy több cionista sportegyesület is a Makkabi, vagy a Bar Kochba nevet választotta magának. Nordau izomzsidósággal kapcsolatos elméletét teljes egészében a *Die Jüdische Turnzeitung* 1900-ban megjelenő, második számában fejtette ki először. Ebben a meghatározó cikkben a szerző Bar Kochbat a történelem utolsó harcedzett, fegyverforgató zsidójaként festi le, olyan emberként, aki még a kudarc gondolatát is elutasította.⁴⁰ Hogy a gyakorlatban is bizonyítsa elméletét és annak kivitelezhetőségét, Max Nordau 1900-ban, a londoni negyedik cionista kongresszuson felvonultatta „muskelijudentum” tornászcsapatait, melynek tagjai között egyaránt találkoztunk értelmiségi és munkás osztálybeli zsidó fiatalokkal.⁴¹

Az 1898 és az I. világháború között eltelt két évtizedben tehát a Nordau által újragondolt izom zsidó a kelet- európai cionista testkultúra és diskurzus legemblematikusabb és igen széles körben elterjedt figurájává vált és több cionista szellemiségű sportklub megalapításához vezetett.

³⁹ Révész 1941. 218.

⁴⁰ Presner 2003. 269-296.

⁴¹ Révész 1941. 213.

Max Nordau vezetésével aztán, 1903-ban, a Bázelen tartott hatodik cionista kongresszust követően alakult meg a Jüdische Turnerschaft, mely berlini székhelyéről irányította az elkövetkező években megalakuló zsidó sportklubokat. A huszadik század elején Németországban és a Monarchia utódállamaiban tehát megjelentek az első cionista sportklubok, melyek célja már nemcsak a Nordau által meghirdetett zsidó erő demonstrálása és az öntudat fejlesztése, hanem identitásuk megélése, valamint nem utolsósorban, a sportban, különösképpen pedig a futballban rejlő kiváló üzleti lehetőségek kihasználása volt.

1907-ben a magyarországi VAC bécsi vendégszereplésének következményeképpen alakult meg a bécsi cionista sport klub, a Hako Wien, melynek tagjai állítólag később Jaffában megalapították Palesztina első zsidó sportegyesületét is.⁴² 1908-ban jött létre az egyik legsikeresebb kelet európai cionista sportegyesület, a Makkabi Brno elődje, a brünni Veritas akadémiai egyesület tagjai által megalapított Judischer Turnvereint, mely csak 1919-ben alakult hivatalosan Makkabi Brnová. 1914-ben aztán Makkabea néven a pozsonyi cionisták is megalapították saját sportklubjukat, a következő elgondolásból: *„hogy zászlót bontsunk azok számára, akik eddig nem mertek más sportklubokban felvételre jelentkezni, vagy attól féltek, hogy ott esetleg felekezeti mivoltuknál fogva nem vétetnek fel.”*⁴³ De említhetnénk, még az 1912-ben megalakult Hagibor Prahat, vagy a Bar Kochba Berlint is. Az első világháborút követően folytatódott ez a tendencia, és az 1920-as években egyre- másra születtek a zsidó sportegyesületek Kelet- Európában. *„Ezek mind túléltek a háborút, melynek befejezése után példátlan virágzásnak indult a korlátlan tökéletességre törekvő zsidó nemzeti sportmozgalom.”*⁴⁴

Magyarországon például ekkor jött létre a debreceni Makkabea, de működött zsidó sportklub Győrben és Sopronban is. Romániában ekkor alakult meg a a temesvári Kadima és a Nagyváradi Makkabea és a kolozsvári Hagibor is, melynek megalapításáról a VAC lapja is megemlékezik: *„Ezen avatták fel Herzl Tivadar arcképét, példaadásképpen, hogy az ő szelleme irányítsa mindig a zsidó ifjúságot. Érdemes tagjainak kitüntetésére a klub megalakította a Zelóta - gyűrű rendjét.”*⁴⁵ De találkozunk cionista sportszervezetekkel, Krakkóban(Makkabi), Lembergben(Hasmonea), Csernoviczban(Hako) sőt Bernben, Baselben, és Hako

⁴² Szegedi 2008. <http://www.manco.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=15890>

⁴³ Szegedi 2006. 70.

⁴⁴ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁴⁵ Sport és Társadalom, 1922. december 1.

néven Zürichben is, mely klub működéséről így tudósít a Sport és Társadalom: „...a legideálisabb példaadással szolgálta a testedzés nemes ügyét és a zsidó sportkultúra regeneráló hivatását.”⁴⁶ Ez utóbbi Bécsben pedig az 1920-as évek elején már több mint húsz zsidó sportkör működött.⁴⁷ Elmondhatjuk tehát, hogy a cionista sport 1920 és 1925 között élte fénykorát mind Magyarországon mind pedig Kelet- Európában. Bár az is tény, hogy az 1920-as évek közepére már csak néhány ilyen jellegű klub játszott jelentősebb szerepet a kelet- európai sportéletben.⁴⁸

Ezek a klubok kék- fehér mezükre varrták a zsidóság nemzeti jelképét, a Dávid-csillagot és igyekeztek a zsidóság dicső múltjára utaló, erőt és magabiztosságot sugárzó, héber neveket felvenni, ezzel is kifejezve ideológiai elkötelezettségüket.

„Számos sportegyesületnek olyan neve van, amely idegen hangzású a törzslakosság fülében és csak közelebbi információ után tudjuk meg, hogy héber szavakkal van dolgunk. Ezek az egyesületek csak zsidókat vesznek fel és cionista nemzeti eszmék hívei. Sok klub, így egy bécsi is „Hakoa”-nak, azaz erőnek nevezi magát, Prágában van a „Hagiborok”, a bátrak leghíresebbje; a legtöbb klub azonban a makkabeusok után a Makkabi nevet vette fel, a legjobb közülük a brünni. Bécsben még más nevek is vannak forgalomban: Kadima(Kelet), Hechaver(Barát), Hasmonaea(zsidó nemzeti hős), stb...”⁴⁹

Ahogy az a csapatok nevéből, klubszíneikből és a fenti idézetekből is kiderül, ezen egyesületek ideológiailag szorosan kapcsolódtak Herzl Tivadar és Max Nordau cionista ideológiájához, legfőbb céljuknak az új típusú, testileg erős, egészséges, lelkiileg kiegyensúlyozott, öntudatos zsidó nép megteremtését tartották. Hugo Meisl szerint a zsidó nemzeti sportmozgalom létét a „...a zsidók reneszánsz nemzeti eszméjének, a cionizmusnak köszönheti.”⁵⁰

Az, hogy Európa e részén oly népszerűvé vált ez az elgondolás, és hogy mindez ennyi cionista, vagy cionista jellegű sportklub megalapítását eredményezte, több okra vezethető vissza. Egyrészt ezek az egyesületek – főként az idegen megszállás alatt álló területeken – egyfajta önvédelmi szervezetekként is működtek. Másrészt lényeges, hogy a soknemzetiségű Monarchia területén létrejött kisebb nemzetállamokban az identitás

⁴⁶ Sport és Társadalom, 1922. december 1.

⁴⁷ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁴⁸ Szegedi 2008. <http://www.manco.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=15890>

⁴⁹ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁵⁰ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

megélésének kiváló terepévé válhatott egy ilyen nemzeti jellegű sportklub, ahova azonos származású, azonos ideológiai, vallási nézetű sportolók tömörülhettek, mindenfajta félelem, vagy diszkrimináció nélkül. Természetesen nem volt utolsó szempont a tőkeerős zsidó polgárság számára a sportban, főként pedig a futballban rejlő üzleti lehetőségek kihasználása sem. A két világháború közötti években egész Kelet-Közép Európában folyamatosan nőtt a futball népszerűsége, egyre többen látogatták az egyre színvonalasabb mérkőzéseket, melyeknek bevételei komoly pénzforrást jelentettek egy-egy klub, vagy tehetségesebb játékos számára.⁵¹ Mindezeket én még kiegészíteném azzal, hogy mivel Max Nordau, izomzsidóságról szóló elméletét a kelet-európai zsidóságra vonatkoztatva dolgozta ki, érthető, hogy az itt élő zsidóságra volt a legnagyobb hatással, hiszen ők voltak olyan társadalmi, szociális helyzetben, mely fogékonyra tette őket a cionizmus és a „muskelijudentum” ideológiájára.

Max Nordau és a „muskelijudentum” természetesen kissé megtévesztő módon, úgy mutatja be a cionizmust, mintha az lenne az egyetlen lehetséges út a zsidóság megújítására. A 19. század második fele, azonban ahogy azt már korábban kifejtettem, egészen más képet mutat. Az amerikai és európai zsidó sportolók többsége ugyanis nem tartozott semmiféle politikai csoportosuláshoz és korántsem nevezhetők cionistáknak. A Bázelen tartott második zsidó kongresszus idején, amikor Max Nordau először fejtette ki elméletét, amikor a híres berlini Makkabi klub is megalakult, már számos „semleges” zsidó klub működött szerte Európában. A századfordulóra pedig, a zsidó középosztály a modern sportágak kialakulásának előfutárává vált szerte a világon. 1896-ban, két évvel a Második Cionista Kongresszus előtt, Athénban, az első modern Olimpiai játékokon, az osztrák, magyar és a német zsidó atléták nyolc aranyérmet szereztek.⁵²

Éppen ezért rendkívül izgalmas a cionista sportklubok megjelenése Kelet-Európában és Magyarországon.

⁵¹ Szegedi 2006 70-71.

⁵² Eisen 1999. 229.

2.2 A Vívó- és Atlétikai Club 20 éve, 1908-1938-ig

A többi cionista sportegyesülethez képest viszonylag korán, Budapesten is megalakult az egyetlen, kizárólagosan zsidó sport klub, a Vívó- és Atlétikai Club, vagyis a VAC. Az egyesület megalakulásának pontos dátumát a források hiánya és ellentmondásossága miatt sajnos szinte lehetetlen meghatározni. Andrew Handler, aki művében nem nevezi meg pontosan forrását, – de valószínűsíthetjük, hogy a Magyar Zsidó Lexikon alapján⁵³ – 1906-ot jelöli meg a VAC alapítási dátumaként.⁵⁴ A Népsport azonban 1947 áprilisi számában emlékezik meg a VAC negyven éves fennállásáról, mely szerint az egyesület 1907-ben alakult volna.⁵⁵ Hugó Meisl azonban így ír: *„Ezen a téren az 1908-ban, Budapesten megalakult VAC volt az első, amely all round sporttevékenységet fejt ki.”*⁵⁶ Meisl azt is megemlíti cikkében, hogy a bécsi vendégjátékra hívott VAC focisták tevékenységének hatására alakult meg a *„VAC bécsi társegyesülete”*⁵⁷, a Hakoa Wien. Ha mindez igaz, akkor talán elfogadható az 1908-as alakulási dátum, hiszen a bécsi cionista egyesület 1909-ben jött létre. Arra azonban ezen a cikken kívül nincsen más forrásunk, hogy a Hakoa Wien megalapításához valóban a VAC vendégszereplése adta volna meg a kezdő lökést. Másik forrásunk lehet a VAC 1923-as lapja, mely azonban egy újabb időpontot jelöl meg: *„Jó tizenhárom esztendő morzsolunk le a szép nyári vasárnap délután óta, amelyen a cinkotai országútról fölkanyarodtunk a Kohn bácsi villájába sportegyesületet alapítani.”*⁵⁸ Eszerint a Vívó- és Atlétikai Klub 1910 körül alakulhatott, mely dátum azonban szinte teljesen kizárt, hiszen a korabeli sportlapokból kiderül, hogy a VAC futball csapata már 1908-ban szerepelt a harmadosztályú bajnokságban.⁵⁹ Döntő érvként számításba jöhet Földessy Jánosnak az MLSZ 1901 és 1926 közötti történetét felvázoló munkája, melyben, Andrew Handlerhez hasonlóan, ő is 1906-ot jelöli meg a VAC alapítási dátumaként. Eszerint a klub 1906-ban alakult, először csak vívó és torna szakosztállyal, majd 1907-ben, frissen alakult futballcsapata nevez a harmadosztályú bajnokságba.⁶⁰ Ezt erősíti az

⁵³ M.Zs.L. 1929. 955.

⁵⁴ Handler 1985. 42.

⁵⁵ Népsport, 1947. április 21.

⁵⁶ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁵⁷ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁵⁸ Sport és Társadalom. 1923. február- március, 2-3. szám

⁵⁹ Nemzeti Sport, 1908. Szeptember 12.

⁶⁰ Földessy 1926.502.

egyik VAC játékos 1925. évi nyilatkozata is: „...ezzel meghurcolták klubjukat, amely tizenkilenc éve hirdeti nemcsak testnek, de léleknek kultúráját is.” Úgy tűnik tehát, hogy a Vívó- és Atlétikai Club 1906-os alapítási dátuma fedi a valóságot.⁶¹

A klubot a cionizmus eszmerendszeréhez kötődő, főiskolai hallgatók egy csoportja alapította. A alapító tagok legjelentősebbike Dömény Lajos, az 1880-ban, Ádándon született, meggyőződéses cionista ügyvéd volt. Dömény Lajos budapesti tanulmányai alatt találkozott először a cionizmus eszmerendszerével, melynek hamarosan lelkes hívévé és kiváló agitátorává vált. Ő hozta létre a Cionista Világszervezet - a leendő zsidó állam megteremtését szolgáló- Zsidó Nemzeti Alapjának magyarországi irodáját, de ő alapította a Kadimah nevű zsidó cserkészcsapatot és Bokor Árminnal a Zsidó Néplapot, az első magyarországi cionista sajtóorgánumot is. Emellett több cikket is írt a hazai cionista lapokba, valamint tevékeny része volt a budapesti és vidéki cionista mozgalmak megszervezésében is.⁶² Az alapítók között volt még Schwarz Andor dr., Weisz Lipót dr., Bíró Andor dr., Goldmann Benő dr., Zsoldos Andor, Schey Hugó, Beregi Ármin, Zádor Béla, Kohn József és Babó Lajos is.

A VAC alapításának részleteiről egyébként meglehetősen keveset tudunk, erre vonatkozó forrásaink szinte egyáltalán nincsenek, csak közvetett információkkal rendelkezünk. Meisl Hugó a Neues Wiener Sportblatt egyik számában így tudósít a cionista sportklubokról:

„Politikai jelentősége a zsidók sportegyesületének abban van, hogy tagjai által belépésük alkalmával fogadalmat tétetnek a zsidó nemzeti eszme mellett, vagyis hogy a zsidóság nem vallási egyesülés, hanem nemzeti faji szervezet. Itt nem törődnek burzsujjal, demokratával, szocialistával, kommunistával, de nem tűrik meg azokat, akik fajilag nem zsidóknak, hanem magyaroknak, németeknek, osztrákoknak, stb... vallják magukat... súlyt helyeznek, anyagi áldozatokra való tekintet nélkül a cionista sport egyéni, méltó reprezentálására is.”⁶³

Zsoldos Andor pedig a következőképpen emlékezik meg az egyesület alapításáról: *„Kevesen voltunk, – csak a nyár végére telt be a minjen – és fiatalok. Nem sokat néztük, hogy nagy fába vágjuk a fejszénket, csak azt éreztük, hogy jó munkát végzünk.”⁶⁴*

⁶¹ Nemzeti sport, 1925. december 9.

⁶² M.Zs.L. 1929. 204-205.

⁶³ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁶⁴ Sport és Társadalom, 1923. február- március 2-3. szám

Egy ilyen deklaráltan zsidó, sőt cionista sportegyesület megalakulása már nem aratott osztatlan sikert a magyar politikai körökben.⁶⁵ Már a választott név is világosan utal az egyesület sajátos jellegére, hiszen a küzdelemre és harcra utaló vívás, valamint a versengés köré szerveződő atlétika kifejezések⁶⁶ a cionista testkultúra Max Nordau által kidolgozott célkitűzéseire és programjához kapcsolódnak. Az exkluzív „club” elnevezés pedig jól kifejezi az egyesület zártkörűségét, azt, hogy csak a cionizmus elveivel és – korábban már kifejtett – célkitűzéseivel azonosulni képes, zsidó származású sportolókat tömörítette.

A VAC is, akárcsak a többi társadalmi sportegyesület alulról szerveződő, komolyabb háttérszervezettel nem rendelkező sportklubként alakult.⁶⁷ A klub társadalmi hátterének és beágyazottságának meghatározása ezzel együtt meglehetősen nehéz, hiszen rendkívül kevés forrás áll a rendelkezésünkre ennek pontos és maradéktalan felvázolásához. Véleményem szerint azonban az viszonylagos bizonyossággal megállapítható, hogy a VAC klientúrájának nagy része, az MTK-hoz hasonlóan a budapesti, hatodik, hetedik kerületi zsidó polgárság közül került ki,⁶⁸ habár a szakosztályok vegyes jellegéből és a rendelkezésünkre álló további forrásokból arra következtethetünk, hogy a VAC sportolóinak társadalmi összetétele meglehetősen változatos lehetett, hiszen a cionizmus ideológiájával azonosulók korántsem azonos társadalmi rétegből kerültek ki.⁶⁹ Ideológiájukban, politikai nézeteikben, sőt talán vagyoni helyzetükben azonban jelentősen eltértek az MTK sportolóitól, támogatóitól. A VAC tagjai ugyanis korántsem törekedtek a magyar társadalomhoz való asszimilációra, nem tettek erőfeszítéseket vallási, etnikai hovatartozásuk eltitkolására, sem családneveik magyarosítására.⁷⁰ A két

⁶⁵ Handler 1985. 42-43.

⁶⁶ Azt hiszem, az nem szorul különösebb magyarázatra, hogy az atlétika szó használatával a VAC nem a keresztény, magyar arisztokráciához és annak testépítő hagyományaihoz kívánt csatlakozni, sokkal inkább a küzdelemre, a harcra utaló szókapcsolatokat keresték.

⁶⁷ Szegedi 2005. 26.

⁶⁸ Hadas – Karády 1995. 89-120.

⁶⁹ Forrásul szolgálhat Hugo Meisl már említett cikke, valamint találunk utalásokat a Sport és Társadalom egyes számaiban is: „*Lányoknak, akik fűtött boudoirok velencei tükre előtt öntik magukra a parfümöt. Lányoknak, akik bérházak dohos poklában ébrednek ötödmagukkal egy szobában. Lányoknak, akik puha szalónok selymén hevernek kövér tagokkal. Lányoknak, akik a délnapos Duna part partján keresztbe rakják lábukat. Lányoknak, akik kattogó írógépek billentyűin zongoráznak.*” In: Sport és Társadalom, 1922. október 15.

⁷⁰ Természetesen ez az állítás sem volt igaz minden VAC sportolóra, hiszen közülük is többen döntöttek úgy, hogy magyarosítják eredeti családnevüket. Elég, ha csak végig tekintünk a VAC I. osztályú, vízipóló csapatának névsorán: Fehér, Szabó, Kovács, vagy Bokor nevei jól példázzák, hogy a névmagyarosítás elutasítása nem általánosítható. (Nemzeti Sport, 1934. szeptember 7.) De említhetnénk

klub eltérő ideológiai hátterére rendkívül jó példa a szélsőjobboldali Magyarság – hitelességében természetesen megkérdőjelezhető, de a két csapat közti különbségeket mégis jól érzékeltető – tudósítása, mely szerint egy MTK- VAC futballmeccsen a VAC cionista szurkolói „Előre Izrael!” felkiáltással buzdították csapatukat, mire az MTK drukkerok „Rajta magyarok!”- al válaszoltak.⁷¹ Mindebből jól látszik, hogy az asszimilációs stratégia nem volt elfogadható lehetőség a VAC, az egyetlen kizárólagosan zsidó tagokkal működő sport klub számára. Az is bizonyos, hogy az egyesület éppen sajátos ideológiai háttere és zártsága miatt korántsem rendelkezett olyan széles társadalmi bázissal, mint a zsidó polgárság nagy részét maga mögött tudó MTK.

Az asszimiláció párti Magyar Izraeliták Nemzeti Irodája, amely továbbra is ellenségesen viszonyult mind Herzlhez, mind Nordauhoz, nem nézte jó szemmel Dömény Lajos és társai tevékenységét sem. A zsidó sportolók ugyanis ritkán hangoztatták etnikai hovatartozásukat, többnyire megelégedtek annyival, hogy annak a klubnak a színeiben jelentek meg a versenyeken, melynek tagjai voltak. Dömény és a zártkörű, kizárólag zsidó tagokkal működő VAC azonban megszegte ezt a szabályt és nyíltan hangoztatta, hogy létrejötte nem más, mint reagálás Max Nordau - 1901-ben, az Ötödik Cionista Kongresszuson elhangzott beszédében kifejtett - „Izomzsidóság” elméletére.⁷²

„A VAC a legelső között alakult meg az egész világon, amikor Nordau szózata elhangzott és a Mester nagy eszméjének első megvalósítóit üdvözölte az előtte tisztelő gárdájában. Ma ezrével vannak testvéregyesületeink az öt világrészben. Nordau nagy gondolata valóra vált. Muskelfudentumot nevelünk, izmos zsidóságot testben és lélekben egyaránt. És ez az új zsidóság, amelyet Nordau hívott életre és amely az ő példáján indul az élet elé, ez lesz a Mester halhatatlan munkájának legszebb emléke.”⁷³

példaként Vajda László műugró bajnokot, Sárkány István, tornászbajnokot, vagy akár Szalai Józsefet is. (Andrew Handler) Vagy a VAC kézilabdázóit: Andor (Auspitz) István, Endrei (Engel) György, Farkas (Freund) Imre, Forrai (Frisch) Andor.

Általánosságban azonban valóban elmondható, hogy a VAC tagjai között gyakrabban találkozunk eredeti családnévüket megtartó sportolókkal.

⁷¹ Szegedi 2006. 70.

⁷² Handler 1985 42-43.

⁷³ Sport és Társadalom, 1923. február- március 2-3. szám

Dömény Lajos meglehetősen fiatalon, 1914. szeptember 6-án, a galíciai fronton vesztette életét. A VAC lapja a következő szavakkal emlékezett meg az alapító férfiúról:

„Nedves ganglakások sorvasztó párája sápasztotta, bankok lázas munkája béklyózta robotok, testi, lelki robotok lelket fogyasztó kínja verte csenevész emberárnyá a lateiner zsidót, a kereskedőt. Dömény Lajos energikus kezének mozdulatára, hívóan parancsoló szavának magnesi erejére a hivatalokból, a hónapos szobák könyveik mellől, a bolti létráról gyűltek a sápadt emberek a klubba, ahol nem fogadta őket öblösen ölelő bőrszék, vagy kártya, meg szesz, de kultúra, a testnek, a léleknek harmonizáló kultusza.”⁷⁴

A klub azonban tovább működött a Dömény által lefektetett alapokon és bár sosem volt Magyarország legjelentősebb sport klubja jó néhány élsportolót nevelt ki, akik jelentős eredményekkel gazdagították a magyar sporttörténetet.

A VAC tagsága egyébként a két világháború között számottevően bővült, bár sosem volt Magyarország legjelentősebb sportklubja. Pusztán olyan sportolni vágyó, zsidó fiatalok összejövelete volt, akik a fizikai erősödéstől nyugalmat és nagyobb önbizalmat, biztonságot vártak.⁷⁵ Fiatalok alatt természetesen nemcsak a férfiakat értem. Ahogy az egy felvilágosult, a polgárosodás és a modernizáció útjára lépett zsidókból álló csapattól elvárható, a VAC-ba természetesen nők is beléphettek és üzhettek minden olyan sportágat, amelyhez csak kedvük volt. A futballt és a birkózást leszámítva, a VAC minden szakosztályában találkozunk női sportolókkal, akikre ugyanúgy vonatkozott Nordau felhívása, mint a férfiakra, ugyanannyira eleget kellett tenniük a cionista testkultúra elvárásainak, hiszen a zsidóság nemzeti felemelkedéséért vívott harc során a nőknek ugyanolyan fontos szerepet szántak, mint férfi társaiknak.

„A krónikás örül a tornázó lányok mozdulatának ritmusán és amit lát és gondol, azt megüzeni a lányoknak, akik nem tornáznak. Lányoknak, akik fűtött boudoirok velencei tükre előtt öntik magukra a parfümöt. Lányoknak, akik bérházak dohos poklában ébrednek ötödmagukkal egy szobában. Lányoknak, akik puha szalónok selymén hevernek kövér tagokkal. Lányoknak, akik a délnapos Duna part partján keresztbe rakják lábukat. Lányoknak, akik kattogó írógépek billentyűin zongoráznak. Lányoknak, akik az ifjúság reggelén kacagó sóhajjal nyújtóznak és olyanra akarnak fejlődni, mint

⁷⁴ Sport és Társadalom, 1923. január 15.

⁷⁵ Handler 1985. 99.

Izland Brünhildéje, akit csak Siegfried tudott megejteti. Lányoknak, akik magányos őszi estéken elfojtott zokogással sikoltják, hogy szállnak az évek, hogy ruganyosak, üdék akarnak maradni.”⁷⁶

A klub jelvényének, a Dávid csillagnak viselése a versenyek során azonban komoly bátorságpróbát jelentett, hiszen a kifütyülések, gúnyolódások és a rosszindulatú, gyakran antiszemita megjegyzések elviseléséhez valóban öntudatos, származására és meggyőződésére büszke sportemberekre volt szükség.⁷⁷ Sajnos ez utóbbi jelenségre viszonylag kevés konkrét adatot találni a korabeli forrásokban, mégis bizton állíthatjuk, hogy előfordulhattak hasonló atrocitások és valóban megjelent az antiszemitizmus a két világháború közötti időszak sportéletében is. Mindezt azonban majd a harmadik fejezetben fejtem ki bővebben.

A VAC tagsága az évek során mindig ezer fő felett maradt, a különböző sportágakban ötszáz, hatszáz férfi és nő sportolt egyidejűleg. Az egyesület, működése alatt rendszeresen részt vett az országos bajnokságokon, ahol versenyzői többször jelentékeny sikereket is elértek.

A VAC ügyvezető elnöke és mecénása éveken keresztül Klein Elek volt, alelnökei pedig 1923-tól a volt főtitkár, Dr. Goldmann Benő orvos, valamint Rosenberg Emil nagykereskedő. Rajtuk kívül vezető pozíciót töltött be Nagy Ernő, Grósz Marcell intéző, Fenyves Miklós futballintéző, majd futballigazgató, valamint Goldmann Ferenc és Dér Simon titkár is.

A VAC kezdetben csak vívó és torna szakosztályt működtetett, a szakosztályok száma azonban folyamatosan bővült, idővel egyre több sportág gyakorlására volt lehetőség a Vívó- és Atlétikai Club keretein belül. A két világháború között a VAC-nak a következő szakosztályai működtek:

Futball: az egyik legkorábban megalakult és bár nem a legsikeresebb, de a legismertebb szakosztályok egyike volt. Szabó Andor és Csángó Jenő voltak a szakosztály vezérei.⁷⁸ A futballintéző posztját Fenyves Miklós, míg az ifjúsági futballintézőjét Déri Béla töltötte be.

⁷⁶ Sport és Társadalom, 1922. október 15.

⁷⁷ Handler 1985 99.

⁷⁸ M.Zs.L. 1929. 955.

Torna: az elsők között létrehozott szakosztály. Több rendkívül tehetséges tornászt és magyar bajnokot neveltek itt ki. Vezetői és legjelentősebb képviselői Szalai József és Dückstein Zoltán voltak.

Atlétika: bár a VAC-nak működött atlétika szakosztálya is, az sosem ért el jelentős sikereket, ebben a hagyományosan arisztokratikusnak tartott sportágban ugyanis mindig is alacsony volt – különösen a többi sportághoz viszonyítva – a zsidóság részvételi aránya.

Vívó: 1922 szeptemberétől működő szakosztály, vezetője Zsoldos Andor, majd Dr. Fodor József.

Úszó: ezen belül működött a vízipóló csapat, melynek edzője Nádas Ferenc volt, valamint ide tartoztak az úszók, akiket Kárpáti Nándor edzett. A VAC műugrói komoly sikereket értek el a két világháború között.

Turista: 1923 májusában megalakult szakosztály, melynek vezetője Lóránd Andor volt.

Kézilabda: szintén sikeres szakosztály, a VAC férfi csapata többször is megnyerte a magyar bajnokságot.

Tenisz: Goldmann Ferenc a szakosztályi vezető.

Asztali tenisz: ebben az új sportágban is igen jól szerepeltek a VAC sportolók, itt is találkoztunk bajnoki címmel.

Kosárlabda: 1933-ban és 1937-ben a VAC nyeri a bajnokságot ebben a sportágban.

Ezekén kívül működtek még birkózó⁷⁹ és talán bokszt szakosztályok is, ezekről azonban a források hiányában vajmi keveset tudunk.

A VAC tehát „all round” sportklubként minden sportágat igyekezett felvenni és művelni, legyen szó akár egészen új, modernnek számító sportokról, mint a kézilabda, vagy a kosárlabda, akár a hagyományos, polgári testkultúrához kötődő tornáról, az arisztokratikus atlétikáról, vagy az úri sportágnak számító teniszről, esetleg a munkásosztály körében népszerű birkózásról.⁸⁰

A szakosztályok és a VAC által üzött sportágak sokszínűségéből az egyesület vegyes társadalmi összetételére következtethetünk. Az egyesületbe való felvételnek tehát egyetlen kritériuma a zsidó származás és a cionizmus ideológiájával való azonosulás

⁷⁹ A VAC birkózó szakosztályából csak Kremsier Jakab és Virágh I. Lóránt nevét ismerjük. In: Sport és Társadalom 1922-1924.

⁸⁰ Szegedi 2005. 19.

volt, a sportolók társadalmi háttere nem volt mérvadó a klub vezetősége és szurkolóik számára. Eszerint igaz lehetett Hugo Meisl azon állítása, miszerint „...*Itt nem törődnek burzsujjal, demokratával, szocialistával, kommunistával, de nem tűrik meg azokat, akik fajilag nem zsidóknak, hanem magyaroknak, németeknek, osztrákoknak, stb... vallják magukat.....*”⁸¹

Az egyesületnek sosem volt saját sporttelepe, eleinte a VII. kerületi Wesselényi utca 44. szám alatt működő iskolában üzemelt a klub titkársága és több szakosztálya,⁸² majd a harmincas évektől az Abonyi utcai Zsidó Gimnáziumban létesült modern tornacsarnok és sportpálya a VAC sportolói számára. Az egyesület klubhelyisége éveken keresztül a Sorrento kávéházban működött, ahonnan azonban 1924-ben át kellett költözniük a Terminus kávéházba, ahol a Színházi Élet tudósítása szerint a téli holtszezonban rendkívül jól érezték magukat a játékosok, hiszen „*Duplamaláta mellett lórum is járta...*”⁸³ A VAC klubhelyiségeiben egyébként rendszeresen zajlott tiltott hazárdjáték is, melynek következtében az OTT 1925 januárjában bezáratta a VAC Operaház melletti klubhelyiségét.⁸⁴ Valószínűleg ezt követően költöztek át a Westend kávéházba, amin azonban az MTK-val kellett osztozniuk.⁸⁵

A VAC több, más sportklubhoz hasonlóan a testedzési lehetőség biztosításán és a fizikai képzésen túl nagy hangsúlyt fektetett sportolói szellemi nevelésére és a közösségi élet fejlesztésére. Amellett, hogy a Vívók is aktív résztvevői voltak a báli szezonnak, heti rendszerességgel szerveztek kultúrestéjeket és előadásokat, ahova olyan neves előadókat hívtak meg, mint Hevesi Simon főrabbi, Soltész Anna, Heller Bernát, vagy Beregi Ármin.⁸⁶ Emellett az RVAC⁸⁷ is rendszeresen tartott szemináriumi előadásokat a zsidó fiatalok számára a Magyar Korona kávéházban azért, hogy a testi épülést a szellemi pallérozottság is kövesse, valamint, hogy a közös időtöltések a zsidó ifjúságban még jobban megerősítsék az összetartozás érzését.⁸⁸

Ami a VAC szellemi tevékenységét illeti, meg kell még említenünk az egyesület folyóiratát, a Sport és Társadalmat is, mely 1922 és 1924 között működött és mindössze

⁸¹ Nemzeti Sport, 1921. május 14.

⁸² Sport és Társadalom, 1922. szeptember 8.

⁸³ Színházi Élet, 1924. február 3-9.

⁸⁴ Sporthírlap, 1925. január 18.

⁸⁵ Magyarság, 1926. november 26.

⁸⁶ Sport és Társadalom, 1922. október 15.

⁸⁷ Remény SC és a Kis VAC fúziójából létrejött, a tömegek testi nevelésével foglalkozó sportklub.

⁸⁸ Sport és Társadalom, 1922. december 1.

hat szám megjelenését érte meg. Valószínű, hogy a lap meglehetősen alacsony példányszámban kelhetett el, melynek bevételeiből nem tudták fedezni az újság kiadásának költségeit, így aztán két éves működés után megszűnt.

2.2.1. A VAC futballszakosztályának története:

A Vívó és Atlétikai Club sporttevékenységéről először 1908 májusában hallunk, futbalcsapatuk bemutatkozó mérkőzése kapcsán. A KAOE - VAC barátságos meccset ugyan 2:1- re elveszíti az új csapat, de a bemutatkozás nem sikerült rosszul, a sportújságírók is láttak fantáziát a játékosokban.⁸⁹

Ezt követően vidéki csapatokkal mérkőzött meg a VAC gárdája, mely meccsek során a játékosok teljesítménye szép fejlődést mutatott, így 1908 szeptemberében már a harmadosztályú bajnokságban találjuk őket.⁹⁰ Itt ugyan néhány döntetlentől eltekintve még mindig nem aratnak jelentős sikereket, a csapat tovább küzd a bajnoki címért. Érdekesség, hogy 1908 novemberében, egy BEAC- VAC /3:2/ barátságos mérkőzés során a VAC játékosai rendkívül durva, erőszakos játéktípust produkáltak⁹¹, mely vád a későbbiekben, a csapat fénykorát jelentő 1920-as években is többször érte a Vívókat. Ez a durva, „kick and rush”⁹² stílus, melynek alkalmazása során még a jóval erősebb fizikumú focistának is komoly sérülést okozhattak, a játékosok technikai képzetlenségéről, tapasztalatlanságáról tanúskodik. Játéktípusuk aztán az évek során természetesen folyamatosan csiszolódott, de sosem értek fel a rendkívül technikás, szép angol focit játszó MTK stílusával és mindvégig megmarad játékukban a kissé erőszakos, durva jelleg. Ez utóbbi vonásukat természetesen előszeretettel hangsúlyozta a szélsőjobboldali sajtó a két világháború közötti években.

A következő év januárjában aztán több focista is átigazolt a VAC-ba:

Fischer Izidor /ETC/

Geiringer Lajos /Lith. FC/

Neumann Béla /KAOE/

Strausz Sándor

⁸⁹ Nemzeti Sport, 1908. május 9.

⁹⁰ Nemzeti Sport, 1908. augusztus 29.

⁹¹ Nemzeti Sport, 1908. november 14.

⁹² „rúgj és rohanj”

A játékosok konkrét motivációiról ugyan nincsen forrásunk, mégis feltételezhetjük, hogy ideológiai, világnézeti okok befolyásolták csapatválasztásukat. A szakma specifikus csapatok, mint a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesülete, vagy a Lithográfus FC játékosai és vezetői között ugyanis meglehetősen sok zsidóval találkozunk, mégis, amint lehetőség kínálkozott, ezek a sportolók átigazoltak a hozzájuk feltételezhetően mind célkitűzéseiben, mind szellemiségében közelebb álló VAC-ba. Természetesen mindezek mellett szerepet játszhattak az anyagiak is, de ezt kevésbé tartom hangsúlyosnak ebben az időszakban, egy frissen alakult sportklub – mely mögött ugyan állt egy mecénás kör – ugyanis nem valószínű, hogy jelentősebb összegeket tudott volna fordítani új játékosok vásárlására. A VAC későbbi történetében ugyan meglehetősen nagy szerepet játszott a sportból, különösképpen pedig a futballból befolyó összegek növelése és kamatoztatása, ebben a kezdeti időszakban véleményem szerint ez még nem bírt akkora jelentőséggel, mint a cionista sport fénykorát jelentő 1920-as évek közepén.

A játékos igazolások és a technikai felkészültség javulása 1910-re meg is hozta gyümölcsét, márciusban ugyanis a VAC 4:0-ra legyőzte a Fővárosi TK csapatát és rövidesen a harmadosztály harmadik helyén találjuk a Vívókat.⁹³ Áprilisban elkönyvelt újabb győzelmével pedig a cionista klub a harmadosztályú bajnokság komoly aspiránsa lett.⁹⁴ A tavaszi bajnokság a VAC sorozatos győzelmeivel folytatódott, 8:1-es győzelmet arattak a Fogtechnikus SK-val szemben⁹⁵, 1:0-ra nyertek az Egyetértés SC ellen⁹⁶ és 7:0-ra verték a Gutenberg TC-t, melynek köszönhetően júniusra a bajnokság második helyéig jutott a csapat.⁹⁷

A bajnokság vége előtt a VAC az MLSZ-nél feljelentette az élen álló BLIE csapatát, amiért az olyan játékost szerepeltetett VAC elleni mérkőzésén, akit egy éve már kizárt a tagok sorából.⁹⁸ Az MLSZ elfogadta a Vívók tiltakozását, levont két pontot a BLIE csapatától és újrajátszatta annak utolsó három mérkőzését. Bár az újrajátszott BLIE-VAC meccsen 4:1-re kaptak a cionisták, mindkét csapat felkerült a másodosztályba, mert a Kőbányai TE nem nevezett a bajnokságba.⁹⁹

⁹³ Nemzeti Sport, 1910. március 19.

⁹⁴ Nemzeti Sport, 1910. április 23.

⁹⁵ Nemzeti Sport, 1910. május 14.

⁹⁶ Nemzeti Sport, 1910. május 28.

⁹⁷ Nemzeti Sport, 1910. június 4.

⁹⁸ Nemzeti Sport, 1910. június 18.

⁹⁹ Nemzeti Sport, 1910. június 25.

A következő, őszi bajnokságot tehát már a másodosztályban kezdte a VAC, akit az 1921. évi őszi bajnokságig ennek középmezőnyében találunk.

A VAC ifjúsági csapata 1914-ben megnyerte az Ékszerész serleget, a felnőttek pedig a háborús bajnokságban futballoztak a következő néhány évben.¹⁰⁰

Az első világháború alatt aztán kis híján felbomlott az egyesület, nemcsak alapítóját veszítette el ugyanis Dömény Lajos személyében, de több sportolójuk is odaveszett a frontszolgálat során. Túlélve a háborút, rövidebb stagnálás után újrászerveződött a VAC, melynek futballszakosztálya folytathatta a munkát a másodosztályú bajnokság Stobbe- csoportjában. 1919-ben, az őszi bajnokságon a harmadik helyen végzett a vívók csapata, mely komoly előrelépést jelent a korábbi hetedik és kilencedik helyezettséghez képest.¹⁰¹ Az 1920. évi tavaszi szezonban aztán erősen kezd a VAC, márciusra már a bajnokság élén áll, ahonnan végül leszorul a harmadik helyre, de ekkor már komoly tényezőnek számít a csapat.¹⁰²

1921 tavasza aztán komoly változást hozott a futballszakosztályt illetően, a VAC ugyanis több új, tehetséges játékost is leszerződtetett, – akiket Taussig Imre, volt MTK footballista edzett – így 1921 áprilisában már megerősödött gárdájával verte 2:0-ra az UTSE csapatát, melynek köszönhetően felugrott a másodosztályú bajnokság élére.¹⁰³ Mindeközben a másodosztályú nemzeti futballválogatottban három VAC játékosal is találkozunk, Weisz Gyulával, Englel és Kövessel.¹⁰⁴

1921 májusában a VAC megverte utolsó nagy ellenfelét, az V. ker. csapatát is, és ezzel biztos vezetésre, öt pontos fölényre tett szert a bajnokságban.¹⁰⁵ Biztos befutónak számított tehát a csapat, az még azonban kérdéses volt, hogy a másodosztályú bajnokság másik csoportjának, a Kárpáti- csoportnak ki lesz a győztese, kivel kell majd megmérkőzniük a csoportelsőségért és az első osztályú bajnokságba való bejutásért. Végül aztán a BSE-t hirdették ki a Kárpáti- csoport győztesének, így a VAC-nak velük kellett megvívnia a másodosztályú bajnoki címért, mely küzdelemből a cionisták kerültek ki győztesen.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Földessy 1926. 503.

¹⁰¹ Nemzeti Sport, 1920. január 6.

¹⁰² Nemzeti Sport, 1920. április 20.

¹⁰³ Nemzeti Sport, 1921. április 5.

¹⁰⁴ Nemzeti Sport, 1921. április 11.

¹⁰⁵ Nemzeti Sport, 1921. május 2.

¹⁰⁶ Nemzeti Sport, 1921. június 11.

A bajnokság megnyerését követően tehát, a Hako Wienhez hasonlóan a VAC is felkerült az első osztályú futballbajnokságba.

Azonban nem kezdte bízatóan őszi szezonját a VAC az első osztályban. Amellett, hogy szeptemberben több vereséget is elkönnyelhetett, egyre többször merült fel problémaként a csapat erőszakos, durva játéktípusa. A Nemzeti Sport így tudósít egy Törekvés- VAC mérkőzésről:

„Amilyen dicséretre méltó, hogy a hatalmas termetű Törekvés játékosok nem használták ki testi erejüket, annál visszataszítóbb volt a gyenge testű VAC játékosok alattomos, ok nélküli durvasága, melyben Weisz Gyula és Breier vitték a főszerepet.”¹⁰⁷

Természetesen nem a VAC volt az egyetlen csapat, melynek mérkőzésein előfordultak hasonló esetek, mégis az ilyen jellegű tudósítások arra engednek következtetni, hogy a Vívók gyakran erőszakos megmozdulásaikkal igyekeztek lefaragni az ellenfél technikai, vagy erőfölényéből. Az is egyértelmű, hogy mindez nem volt jellemző minden egyes futballistára, de természetesen néhány renitenskedő játéktípusa gyakran rányomta a bélyegét az egész meccsre, vagy az adott csapat teljesítményének megítélésére. A klub ezen sajátosságait a szélsőjobboldali, antiszemita lapok gyakran előszeretettel hangsúlyozták, természetesen erősen eltúlozva az eseményeket.

Még ebben a szezonban aratta pályafutása egyik legnagyobb győzelmét a csapat, 1921 novemberében 1:0-ra verte ugyanis nagy riválisát, az MTK-t.¹⁰⁸ Az elbizakodott MTK feletti győzelem meglehetősen nagy port kavart és végleg bejuttatta a kis cionista klubot a köztudatba. Az 1921-1922. évi őszi bajnoki szezont a VAC a bajnokság hetedik helyezettjeként zárta.

1922 januárjában az egyesületnek sikerült megszereznie vezető edzőnek az aktív pályafutását befejező Schlosser Imrét, akit a VAC vezetősége a MAC orra elől halászott el játékosai számára:

„A MAC- hoz szóló szerződés aláírása után kerestek fel a Vívó- és Atlétikai Club részéről, s ugyancsak edzőnek akartak szerződtetni, mégpedig fényes anyagi feltételek mellett. Erősen szabadkoztam és hivatkoztam arra, hogy a szerződés be nem tartása esetén a megállapodás 10000 korona bánatpénzt köt ki. ezzel sem törődtek, azt mondták, ha nincs más mód, legfeljebb azt is kifizetik. Végül beleegyeztem a VAC

¹⁰⁷ Nemzeti Sport, 1921. szeptember 12.

¹⁰⁸ Nemzeti Sport, 1921. november 28.

ajánlatába, de előzőleg felkerestem a MAC elnökségét, kérve szerződéselem felbontását. Persze a MAC hallani sem akart erről, de én – bízva a VAC korábbi ígéretében – mégis leszerződtem hozzájuk. A MAC most már ragaszkodott a kikötött bánatpénzhez, amit végül is nekem kellett kifizetnem.”¹⁰⁹

A leigazolás körüli bonyodalmak ellenére Schlosser Imre 1923. márciusáig, Svédországba távoztáig volt a VAC focicsapatának edzője,¹¹⁰ melynek köszönhetően a csapat az 1922-1923-as bajnoki szezont már a hatodik helyen zárta, majd az 1923-1924-es évadra feljutottak az ötödik helyre. Ez volt az egyesület futballpályafutásának legjobb eredménye.¹¹¹ Az 1920-as évek futballcsapatának összetétele a következő volt: Fischer Lajos, Singer Miklós, Grósz II Dezső, akik a magyar nemzeti válogatott tagjai is voltak, Móra Kúnó, Hermann Imre, Kövess(Kvasz) István, Weisz Jenő(Jocke), Weisz József, Weisz Gyula, Czeizler Andor, Grünblatt Ferenc, Breuer II Árpád, Breuer I,III, valamint Boros és Lébi.¹¹²

Schlosser Imre edzősége alatt zajlott le a VAC és a magyar futballsport történetének egyik legsúlyosabb botránya. 1922. október elsején, a héber naptár szerint 5683. Tisri 9-én, Jom Kippur előnapján a Hungária körüti MTK stadionban mérköztek meg egymással a bajnoki cím védői és a cionisták. A meglehetősen nagy látogatottságú meccset 2:1-es VAC vezetésnél, a befejezés előtt fél órával kénytelen volt lefűjni Klug bíró, a játékosok és a szurkolók között ugyanis egy, a VAC-nak ítélt 11-es miatt hatalmas verekedés tört ki, melyet a rendőrség csak erősítés segítségével tudott felszámolni.

Bár a hasonló jellegű botrányok nem voltak egyedülállóak a magyar futball történetében, ez az eset több okból is felkeltheti a témával foglalkozók érdeklődését. Egyrészt rendkívül izgalmas – ahogy azt Szegedi Péter tette – megvizsgálni, hogy az egyes sajtóorgánumok hogyan vélekednek az eseményekről, melyik hogyan interpretálja a botrányt és az azt követő eseményeket.

„Olyan testvérharc folyt le vasárnap délelőtt a Hungária úti sporttelep hatalmas arénájában, amilyenhez hasonlót aligha jegyeztek fel ez ideig a magyar labdarúgósport évkönyvei. Ezúttal egymás között játszottak a neológok és ortodoxok és a nézőtér sok

¹⁰⁹ Schlosser 1957. 65.

¹¹⁰ Magyarság, 1923. március 15.

¹¹¹ Földessy 1926. 437-438.

¹¹² Sport és Társadalom, 1922. szeptember 8.

ezer főnyi közönségén is meglátszott, hogy az MTK megszokott és mérsékeltén viselkedő közönségével szemben teljes felkészültséggel vonultak fel a másik párt, a cionista voltát hangosan hirdető VAC fanatikussai, telve alig leplezett gyűlölettel az ellenfelük iránt, akiket hitehagyottaknak tartanak.”¹¹³

Rendkívül érdekes, hogy amíg a Sporthírlap és a cionizmusról meglehetősen tájékozatlanul tudósító szélsőjobboldali Magyarság a két klub közötti világnézeti azonosságot hangsúlyozza, testvérharcként interpretálva az eseményeket, addig a VAC lapja szigorúan elhatárolódik az MTK-tól és annak mindenféle tevékenységétől, megtagadva a testvér jelzöt:

„Meg kell állapítanunk, hogy a testvérharc emlegetése nem egyéb üres és tartalom nélküli frázisnál. Az MTK nekünk éppúgy testvérünk, mint például az FTC, vagy a Vasas, vagy a MAC. A VAC-nak az MTK-val soha, semmi néven nevezhető kapcsolata nem volt. Az MTK a VAC-ot soha semmiféle körülmények között nem támogatta; sem a II. osztályban, még kevésbé az I. osztályban, sőt abban az időben, mikor a VAC-nak emberfeletti harcot kellett vívnia igazságáért, hogy az első osztályba bejusson, az MTK rosszakaratú semlegességet tanúsított velünk szemben.”¹¹⁴

A VAC szerint az incidens a bíró gyengeségének és balítéleteinek köszönhető és úgy vélték, az MTK-nak jól jött ez a fajta botrány, mert így elterelődött a figyelem a futballpályán nyújtott gyenge teljesítményükről. A VAC korántsem gondolta úgy, hogy az MTK-val bármiféle sorsközösség is összekötné, sőt véleményük szerint ha a VAC győzelmet arat a nagyobb csapatok felett, az MTK is csatlakozik az antiszemita vádaskodókhoz, lebecsülve a cionisták teljesítményét: „...*zsidót kiállt még az MTK publikum is ha a VAC viszi haza a két pontot.*”¹¹⁵

A másik érdekes momentum a fenti esemény kapcsán maga a tény, hogy a különböző csapatokhoz különböző világnézetek, értékrendszerek és politikai beállítódások kapcsolódnak. Itt sem az a lényeges, hogy banális, vagy világnézeti ellentét húzódik e a konfliktus hátterében, hanem hogy ez utóbbinak a lehetősége komolyan felmerült a korszakban, vagyis hogy a felekezeti - etnikai polarizációból következő ellentétek

¹¹³ Magyarság, 1922. október 3.

¹¹⁴ Sport és Társadalom, 1922. október 15.

¹¹⁵ Sport és Társadalom, 1922. október 15.

ahogy azt már a fejezet elején is leszögeztük, gyakran megnyilvánultak a futballpályán, így kifejezve a csapatok által hordozott jelenségeket.¹¹⁶

Az MTK- VAC meccset követő, szintén botrányos fegyelmi tárgyaláson az MLSZ végül úgy határozott, hogy a VAC játékosait megróják és az elmaradt fél órát zárt kapuk mögött játszatják le. A Magyarság a következőképpen tudósít az intézőbizottsági döntés során bekövetkező incidensről:

„A teremben uralkodó izgatott hangulat valahogyan kiterjedhetett az utcára is, ahol a VAC rajongói várták az intézőbizottság döntését, mert egyszerre hatalmas csörömpölés hallatszott és a terem bezúzott ablakán keresztül hatalmas kődarab repült be a megriadt intézők közé, mintegy intó jelként, a hozandó ítélet előtt.”¹¹⁷

A meccs elmaradt fél óráját öt nappal később játszották le, ahol az MTK Braun Csibi góljával kiegyenlített.¹¹⁸

Az 1922-1923-as bajnokságban egyébként végig a középmezőnyben szerepelt a csapat, egyetlen jelentős eredményüknek az UTE 1:0-ra való legyőzése tekinthető. Nagyobb sikereket könyvelhetett el a klub 1923-as tavaszi lengyelországi túráján, ahol Lembergben, Krakkóban és Lodzban is sikerült megverniük a helyi egyesületek csapatait, de győztek Jurtzenka és Wisla klubjai ellen is, ahol 18 ezer néző előtt mutatták be játéktudásukat a cionisták.¹¹⁹

Meglehetősen rosszul kezdte az 1923-1924-es bajnoki szezont a VAC, szeptemberben ugyanis 4:0-ra kikapott a rossz formában lévő UTE-től, majd a Törekvés csapatától is. A Magyarság természetesen némi kárörömmel tudósít az eseményekről: *„A Törekvés vasárnapi ellenfele a cionista VAC csapata volt, amelynek hatágú csillaga ez idő szerint az utolsó helyen pislákol.”*¹²⁰ A szezon második felére azonban összeszedte magát a csapat és ebben az évben az ötödik helyen végeztek. 1924-ben ismét külföldi túrára indultak, ezúttal az elszakított felvidéki területeken mérték össze tudásukat Rózsahegy, Losonc, Kassa, Ungvár és Munkács csapataival. Itt is folyamatos győzelmeket arattak, egyedül Besztercebányáról távoztak döntetlen eredménnyel.¹²¹

¹¹⁶Szegedi 2005. 42.

¹¹⁷Magyarság, 1922. október 5.

¹¹⁸Magyarság, 1922. október 5.

¹¹⁹Nemzeti Sport, március 28. április 9.

¹²⁰Magyarság, 1923. szeptember 18.

¹²¹Földessy 1926. 504.

Schlosser Imre távozása után egyébként a VAC futballcsapatának trénerségét Koltai József, a Postások SE, majd az MTK volt, többszörös válogatott játékosa vette át. Őt Franz Döme, 1924 januárjától pedig Holics Ödön váltotta fel.¹²² 1925-től pedig már Deutsch Árpád, az UTE egykori válogatott játékosa edzette a Vívók csapatát.¹²³

A Vívó- és Atlétikai Clubon belül működött az ún. Kis VAC, melynek célja a zsidó ifjúsági tömegsport megteremtése volt. Amíg a „nagy” VAC a bajnokságokra és a bajnokok kinevelésére koncentrált, addig a Kis VAC arra törekedett, hogy minél szélesebb réteget vonjon be a cionista sportéletbe. A Vívó- és Atlétikai Club elképzelései szerint ugyanis, nem kell mindenkinek, bajnoknak, vagy profi sportolónak lennie, de rendkívül fontos, hogy minden zsidó végezzen valamiféle testmozgást, hiszen az erős test, a jó fizikum az alapja a zsidó állam megteremtésének. Ez az egyesület hamarosan tovább bővült:

*„A Kis VAC és a Remény SC fúziójából jött létre szeptember hó végén a Remény VAC, amely hatalmas lendülettel, kettőzött energiákkal folytatta azt a munkát, amelyet ez a két egyesület abbahagyott: a zsidó ifjúság testi és szellemi kultúrájának fejlesztését.”*¹²⁴ Ennek az egyesületnek is volt futball csapata, mely az Ifjúsági Labdarúgók Szövetségének 1922-es bajnokságát komoly fölényrel vezette és meg is nyerte. Az RVAC aztán 1923 őszétől ESC (Erzsébetvárosi SC) néven működött tovább.¹²⁵

Az államátörizmus kérdése és a profizmus bevezetése

A magyar futball, Európa más országaihoz hasonlóan amatőr alapokon született meg, s csak idővel válhatott profi sportággá, melynek kibontakozásához azonban meglehetősen rögzös út vezetett. Az 1901-ben alakult amatőr sportszövetségnek, az MLSZ-nek ugyanis hivatalosan nem lehetett profi tagegyesülete, az egyre nagyobb tömegeket vonzó és az egyre nagyobb pénzösszegeket mozgó labdarúgás azonban hamarosan megszegte az amatőrizmus ideológiáját és szabályrendszerét. Az egyik alapvető különbség az, hogy amíg az amatőr sportoló öncélúan, önmaga szórakoztatására űzi valamely sportágat, addig a profi játékos munkát végez, azért sportol, hogy mások igényeit kielégítve megélhetést biztosítson magának és

¹²² Sport és Társadalom, 1923. február- március 2-3. szám

¹²³ Szegedi Péter: Az első cipőzsinórnál kezdődött. 180.

¹²⁴ Sport és Társadalom, 1922. december 1.

¹²⁵ Sport és Társadalom, 1923. november 6.

családjának. Míg az amatőr sportoló nem, vagy csak ritkán vált klubot, addig a hivatásos sportember abban az egyesületben játszik, ahol a legjobban megfizetik.

Bár elvileg az amatőr klubokban nem járt juttatás a sportolóknak, az 1920-as évekre már szinte minden magyarországi csapatnál jellemző volt a játékosok anyagi ösztönzése.¹²⁶ Ezt, a profi futball 1926-os bevezetését megelőző néhány évben kialakult sajátos rendszert, melynek lényege, hogy a klubok vezetői, mecénásai és intézői titokban fizették, állásba helyezték játékosait, álamatörizmusnak nevezzük. Így tehát az egyesületek és a futballisták hivatalosan amatőrökként szerepeltek, de a valóságban a profizmus gyakorlata érvényesült.

A mecénások és futballintézők egyre gyakrabban juttatták kisebb- nagyobb pénzösszegekhez, állásokhoz, vagy üzletekhez tehetségesebb játékosait, akik számára a futball egyre inkább a társadalmi felemelkedés lehetőségét jelentette. Egyre többször megesett az is, hogy ha itthon nem kaptak elég juttatást, vagy ha valamely külföldi csapat jobb ajánlattal állt elő, a játékosok faképnél hagyták klubjukat és külföldön folytatták pályafutásukat. Az 1920-as évek elején, a cionista sport fénykorában a legtöbb magyar futballistát a Makkabi Brno, vagy a Hakoa Wien „vásárolta fel”.

„Mostan egyszerre visszatértek, mert valamelyes okból lehetetlen volt a további kintmaradásuk, talán meggyengült a játéktudásuk, vagy csak egyszerűen kitették a szűrőket, mert nincsen többé szükség rájuk. Leromlott a márka és lefelé csúszik a cseh korona, hát most egyszerre itthon teremnek- jó lesz már a magyar korona is- ha sok! Kik ezek és honnan jöttek? Pozsonyból, Brünnből, Teplitzből, Prágából...a cseh koronák országából. Az MLSZ pedig egyetlen szóval sem kérdezi miért mentek ki? Mit csináltak kint? Miből éltek? Volt e foglalkozásuk? Nem,mindez nem érdekli az MLSZt, amely a maga súlyával agyonnyomta Kispest keresztény játékosait. Akik megjöttek azok kedvenc gyermekei, akik közül egyetlen megtért báránka többet ér száz igazhitű kereszténynél. ezek a báránkák: Weizs, egykor a cionista VAC, majd a pozsonyi zsidó Makkabea játékosa. Feldmann, volt MTK, később később a brünni Makkabea támasza. Ugyanebből a brünni zsidó egyesületből tértek meg Fried/TTC/, Reiner/Vasas/

¹²⁶ 1925-ben az MTK trénera, Hogan 12 millió koronát, Orth és Molnár 7 millió koronát keresett, a többi játékos pedig 1- 6 millió korona körül kapott a csapattól. Az FTC játékosai átlagosan 5 millió koronát kerestek játékkal, míg az UTE legjobb focistáit 3-4 milliós összegekkel jutalmazta egy- egy győztes mérkőzés után. A közepes csapatok közül a III. ker. TVE és a VAC is több milliós összegekkel díjazta futballistáit. In: Szegedi Péter: Az első cipőzsinórnál kezdődött...A magyar hivatásos futball születése. 170-171.

Obitz/FTC/, Schwarz/FTC/, Timár/NSC/, Weizs/Vasas/ és velük jöttek Teplitzből Bokór/Vasas/ és Szedlacsek/MÁV/ és velük jött meg a vörös őrség egykori leventéje, a Közép- Európát végigvalutázott, mázsára hízott SchafferAlfréd/MTK/. Ehhez a névsorhoz nem kell kommentár. A magyarságot megtagadva, idegen zsoldokon játszva még mindig lehet amatőrként szerepelni Budapesten akkor, amikor a kiskeleti keresztény játékosoknak vágyva- vágyott tilos játék a labdarúgás.”¹²⁷

Mindez természetesen nemcsak a szélsőjobbaldali Magyarországnak szűrt szemet, a magyar futballisták elvándorlásait megakadályozandó, az MLSZ 1921-ben enyhített az amatőrizmus szabályain, de ezzel sem sikerült megoldania az államotárséggel járó, egyre súlyosbodó problémákat, a külföldön túrázó csapatok bevételeinek szabályozatlanságát, a tiltott fogadások és a játékos vesztegetések kérdését.¹²⁸

Ezzel a problémakörrel, – mely végül az egyesület első osztályból való kieséséhez vezetett – a VAC-nak is egyre többször kellett szembesülnie, futballistái ugyanis 1923-1924-től kezdve sorra távoztak valamely külföldi, jobban fizető, biztosabb egzisztenciát kínáló, szintén cionista sportklubhoz, melynek köszönhetően a Vívók hazai szereplése jelentősen meggyengült. Az 1924-1925. évi bajnokságon a VAC lecsúszott a hetedik helyre, ahonnan aztán már nem is sikerül visszakapaszkodnia előkelőbb pozícióba.¹²⁹

A VAC játékosok legnépszerűbb célpontjai a Hakoia Wien és a Makkabi Brno sportklubok voltak, de Bornstein például a Hagibor Kolozsvárba ment játszani, és nem volt ritka célpont a pozsonyi Makkabea csapata sem. A szélsőséges Magyarország nem titkolta a profizmusra jellemző egyesületváltásokkal szembeni ellenérzéseit:

„Hogy hova utaztak? Hát természetesen a szokolok hazájába, a csehországi Brünnbe, ahol a hírhedt zsidó Makkabea csapatában fognak játszani, és mint egykori, sőt többszörös válogatottak, a címeres magyar dressz helyett a nemzetközi hatágú csillagot fogják a mezükre varrni.”¹³⁰

A Makkabi Brnoban szereplő VAC focisták névsora, valamint az átigazolás éve.¹³¹

Czeizler Andor	1923
Fischer Lajos	1923-1924

¹²⁷ Magyarország, 1922. december 8. Kettős mérték c. cikk

¹²⁸ Szegedi 2004. 163-170.

¹²⁹ Földessy 1926. 436.

¹³⁰ Magyarország, 1923. augusztus 24.

¹³¹ Szegedi 2006. 83.

Köves (Kvasz) István	1924
Weisz Gyula	1923-1925
Weisz József	1924-1925

Az átigazolások mellett komoly problémát jelentettek az államtörizmus további hátulütői is, a játékosok megvesztegethetősége, valamint az a tény, hogy az egyesület egyre jobban kiszolgáltatódott a zsaroló, nagyobb és nagyobb összegeket követelő játékosainak. A VAC ilyen jellegű gondjaira az FTC-től elszenvedett 8:0-s vereséget követő botrány derít fényt. Kiderült, hogy a Vívók kritikán aluli teljesítménye mögött komoly belső gondok állnak, a csapat élvonalbeli játékosai ugyanis, az egyesület által kínált összegért cserébe nem voltak hajlandók pályára állni, így az kénytelen volt tartalékosokkal lejátészani meccseit. Fischer Lajos és Grünblatt Ferenc például csak abban az esetben volt hajlandó bajnoki mérkőzésen játszani, ha a klub előre kifizeti nekik, az általuk meghatározott összeget.¹³² Mindez természetesen rendkívül sokat ártott nemcsak a VAC teljesítményének, de megítélésének is: „...ezzel meghurcolták klubjukat, amely tizenkilenc éve hirdeti nemcsak a testnek, de a léleknek kultúráját is.”¹³³

A Vívók nem szerepek túl fényesen az utolsó amatőr bajnokságban. Az őszi szezonban rendkívül gyengén teljesített a VAC és a nehézségek folytatódtak 1926 tavaszán is, sőt januárban még az sem volt biztos, hogy fel tudnak állni egy egész csapattal, olyan kevés volt a játékosuk.¹³⁴ Egy győztes barátságos mérkőzést követően aztán februárban 6:3 arányban kaptak a Vasastól. A Nemzeti Sport tudósítása szerint „A VAC csak lassan gyűlt össze, nem csoda, hiszen egész éjjel táncoltak a báljukon, s nem nagy kedvük volt a lakkipőzt levetni.” Mindez súlyos morális és szemléletbeli problémákról tanúskodik, mely teljes mértékben rányomta bélyegét a VAC 1926-os tavaszi teljesítményére. Márciusra a bajnokság 11. helyére, kiesés közelbe került a csapat, ráadásul a VAC két futballistáját, Fischer Lajost és Singer Miklóst azzal vádolták, hogy a március elseji, Törekvés elleni mérkőzés előtt öt-öt millió koronát kaptak ellenfelüktől, hogy veszítsék el a meccset. A játékosok tagadtak, de azt elismerték, hogy a VAC jelenlegi helyzete tarthatatlan, a csapat teljességgel összeszedetlen, hiányos, és ha ez így megy tovább, nem fogják tudni egyben tartani a

¹³²Nemzeti Sport, 1925. december 7.

¹³³Nemzeti Sport, 1925. december 9.

¹³⁴Nemzeti Sport, 1926. január 22.

szezon végéig sem. Egyre többen kaptak csábító ajánlatokat külföldről, melyek még jobban megtizedelték az egyesület futballcsapatát, ami tehát egyre nehezebben tudja megfizetni és megtartani futballistáit.¹³⁵

Ennek oka egyrészt az, hogy a játékosok elvándorlását követő nívócsökkenés a VAC iránti érdeklődés elvesztéséhez és ez által bevételkieséshez vezetett, ami természetesen megnehezítette a csapat számára a játékosok korábbi, már megszokott életszínvonalának fenntartását. Ez aztán még több futballista elvesztéséhez vezetett. A hanyatlás másik oka talán a társadalmi beágyazottság kérdésében keresendő. A VAC ugyanis, ahogy azt már korábban is említettem, meglehetősen szűk társadalmi bázissal rendelkező egyesület volt, nem állt mögötte olyan jelentős támogatottság, mint például az MTK mögött. Ez a bázis pedig idővel, az 1920-as évek második felére szűkülhetett is. Harmadik tényezőként pedig számításban kell venni az álamatór rendszer hibáit és visszasságait, melyekről fentebb már említést tettem.

1926 májusában aztán az elkeseredett csapat és szurkolói úgy döntöttek, hogy a kiesés elkerülése végett megbízzák edzőjüket, Deutsch Árpádot, hogy az Újpest elleni mérkőzés előtt néhány UTE játékost vesztegessen meg. Deutsch és még néhány VAC tag elvállalta a feladatot és Török Józsefnek, valamint Búza Lajosnak hat millió koronát adtak át a meccs elvesztésének fejében. Az 1926. május 16-i mérkőzést 2:1-re meg is nyerte a VAC, az UTE két másik játékosa azonban jelezte az elnökségnek a vesztegetést így a csalás szinte azonnal kiderült.¹³⁶ Az MLSZ vizsgálatát követően, a VAC fenyegetései ellenére egy évre felfüggesztették a csapat játékjogát, elvették pontjait és kizárták a bajnokságból, valamint több játékost évekre eltiltottak:

- Csángó Jenőt, a VAC vesztegetéssel vádolt tagját örökre eltiltották a futballtól és a mérkőzések látogatásától is.
- Deutsch Árpád játékjogát örökre felfüggesztették.
- Búza Lajost, az UTE megvesztegetett játékosát másfél évre felfüggesztették.
- Török Józsefet, a másik lefizetett focistát egy évre függesztették fel, de mindkettőjüket kizárták az UTE-ből.
- Breuer II Árpádot, a VAC játékosát örökre eltiltották a futballtól és a mérkőzések látogatásától is.

¹³⁵ Nemzeti Sport, 1926. március 7.

¹³⁶ Nemzeti Sport, 1926. május 30.

- Grünblatt Ferenc, VAC játékost, aki közreműködött a vesztegetések során, három hónapra felfüggesztették.¹³⁷

A szélsőjobboldali Magyarország meglehetősen kiszínezett cikkben tudósított az eseményekről, ahol nem mulasztotta el kiemelni a zsidók bosszúálló természetét sem:

„...a VAC-on már a főrabbi sem segíthet...A sok szóbeszéd eljuthatott a Westend kávéházba is, a VAC tanyájára, ahonnan azután kirobbant a nagy mondás: -Ám jöjjön a botrány, de mi is jövünk a az összes nyugtánkkal!...Ha már pusztulni kell, pusztuljon más is!...Elő fognak tehát kerülni a nyugták, amelyeknek létezését ez idáig körömszakadtáig tagadták és napfényre fognak kerülni az eddig ismeretlen nevek, amelyek a milliók átvételét igazolják. Mert igaz ugyan, hogy vesztegetni aljas, zsvány munka, de az előrelátó zsidó észjárás arról is gondoskodott, hogy ha kiderül a botrány, hát a megszédített játékos is a vesztegetővel együtt pusztuljon.”¹³⁸

A VAC a felfüggesztés ellenére, Deutsch Árpád úti vezetővel 1926. augusztus elején túrázni indult Lengyelországba, ahol azonban a futballcsapat sorozatos vereségeket szenvedett és ahonnan egyre- másra jöttek haza az elkeseredett játékosok. Hamarosan kiderült, hogy a klubon belül nincsen rendes vezetőség, így a csapattagok között teljesen felbomlott a fegyelem. A futballisták ráadásul úgy vélték, hogy a vezetőség túl sokat költ, túl nagy összegek mennek el a reprezentációra, míg a játékosok szinte semmit sem kapnak és az ellátás sem megfelelő. Heves viták folytak tehát a futballisták és a vezetőség között, mely aztán a csapat teljes szétzilálásához és az első osztályú bajnokságból való kieséséhez vezetett.

Ráadásul a FIFA 1926 októberében levelet küldött az MLSZ-nek, melyben közölte a szövetséggel, hogy a VAC Észtországban olyan csapattal is megmérkőzött, mely nem nemcsak, hogy nem tagja az észti szövetségnek, de ráadásul a kommunista szovjetszövetség fennhatósága alatt áll. Az MLSZ a levél kapcsán újabb eljárást indított, mely a klub törléséhez is vezethetett volna, de a VAC újjáalakulásával megelőzte a bajnokságból való törlést és elérte, hogy lehessen futballcsapata a profi ligában is.¹³⁹

Hasonló incidenseket és hosszas vitákat követően ugyanis a Kibontakozási, az Amatőr és a Szövetségi Párt végül is közös álláspontra jutott és 1926. március 8-án úgy határoztak, hogy az osztrákokhoz (1924. szeptember) és a csehekhez (1925. január)

¹³⁷ Nemzeti Sport, 1926. július 14.

¹³⁸ Magyarország, 1926. június 1.

¹³⁹ Nemzeti sport, 1926. október 15.

haszonlóan 1926 ősztől Magyarországon is profi bajnokságot indítanak. 1926 júliusában huszonhárom klub részvételével megalakult a Magyar Professzionista Labdarúgók Szövetsége, mely az MLSZ alszövetségeként működött.¹⁴⁰

A professzionista átalakulást követően a VAC egy része fuzionált a III. ker. FC-vel, így született meg a III. ker. TVAC, mely immár a profi liga első osztályában szerepelt. Azért hogy a klub másik fele is bejuthasson a profi bajnokságba, egy új csapatot is alakítottak, Városi AC néven, melyet az amatőr klub jogutódjaként felvettek a másodosztályú profi bajnokságba.¹⁴¹ 1926 novemberében aztán a VAC feloszlatta korábbi futballszakosztályát, így hivatalosan is csak a III. ker. TVAC és a Városi AC maradt meg.¹⁴² Amíg a III. ker. TVAC az első osztály középmezőnyében meg tudta tartani pozícióját, addig a Városi AC meglehetősen rosszul szerepelt a másodosztályban is, sorozatos döntetlenjeivel és veréseivel a tabella végén kullogott.

1927. augusztus 23-án aztán felbomlott a III. ker. és a VAC „*vadházassága*”, így ettől kezdve a VAC futballszakosztálya VAC FC néven futott tovább.¹⁴³ A korabeli sajtó szerint azonban ez a szakadás nem nagyon érződött, hiszen VAC játékos már a tavaszi szezonban sem igen játszott a III. ker. csapatában. A legtöbb volt VAC focista vagy külföldön vállalt állást, mint az Amerikába szerződött Fischer Lajos és Grósz II Dezső, vagy a VAC FC-ben folytatta pályafutását.¹⁴⁴ A VAC FC csapatának összeállítása a következő: Löwy II, Balán, Blau I, Grünfeld, Fried, Kohn, Sárosi, Haraszti, Blau II, Altmann, Schwarz, Léderer és Bajor. A csapat egyébként ekkortól már nem ért el komolyabb eredményeket, többnyire a másodosztály középmezőnyében találkozunk vele. Bár a VAC FC 1933. januári közgyűlésén pénzühiány miatt ugyan nem véglegesen, de kimondták a csapat megszűnését, a klub mégis indult az ősszel kezdődő bajnokságon.¹⁴⁵ Az elkövetkező években rendkívül keveset hallunk a csapatról, hiszen szinte csak a mérkőzések eredményeit találjuk meg a korabeli sportlapokban. Annyi azonban bizonyos, hogy 1938 májusában a VAC FC a II. liga 11. helyén állt, mely az új szabályok értelmében kieső pozíciónak számított, így a csapat az ötödik osztály Iszer csoportjába szorul vissza.¹⁴⁶ Ettől kezdve szinte semmit sem tudunk a csapat sorsának

¹⁴⁰ Szegedi Péter 2004. 163-170.

¹⁴¹ Nemzeti Sport, 1926. október 15.

¹⁴² Nemzeti Sport, 1926. november 3.

¹⁴³ Nemzeti Sport, 1927. augusztus 24.

¹⁴⁴ Nemzeti Sport, 1926. szeptember 10.

¹⁴⁵ Nemzeti Sport, 1933. január 30.

¹⁴⁶ Nemzeti Sport, 1938. május 13.

alakulásáról, de valószínűsíthető, hogy az MTK-hoz hasonlóan a magyar labdarúgásban és a sportéletben 1939-től bekövetkező őrsgváltás „áldozata” lett.

A VAC futballcsapatának elnevezései és bajnokságai a tárgyalt húsz év alatt:

1908-1910	VAC	III. osztály
1910- 1921	VAC	II. osztály
1921-1926	VAC	I. osztály
1926-1927	III. ker. TVAC	I. osztály
1926-1927	Városi AC	II. osztály
1927-1938	VAC FC	II. osztály
1938-	VAC FC	V. osztály

2.2.2 A VAC többi szakosztályában elért eredmények

Torna:

A VAC egyik legsikeresebb szakosztálya, mely az első világháborút követően az elsőek között szervezte újjá tornacsapatát és rendezett országos versenyt, valamint dísztornát 1920-ban. A VAC női és férfi tornaszakosztályának újraszervezésében és vezetésében oroszánrészt vállalt Szalai József, az egyesület 1914. évi többszörös tornászbajnoka is. A világháborút követően a MOTESz 1921-ben rendezett először országos bajnokságot, amelyen mindössze két egyesületnek sikerült tornászcsapatot kiállítania, a BTC-nek és a VAC-nak. A bajnokságot ekkor a BTC nyerte, a VAC csapata ugyanis Szalai betegeskedése miatt nem volt teljes értékű. A következő évben a VAC harmadik helyezett lett az egyre bővülő csapatbajnokságban, Szalai József azonban alulmaradt nagy riválisával, Pásztai Elemérrel szemben. Az 1923-as bajnokságon már ezüstérmes lett a VAC csapata, melyből az előző évekhez hasonlóan kiemelkedő teljesítményt nyújtott Dückstein Zoltán, Müller P. és Schwartz Gy, Szalai pedig megszerezte az egyéni bajnoki címet. Az 1924-es országos versenyen negyedik, az 1925. évi bajnokságon második lett a VAC tornászcsapata. A Vívók legsikeresebb éve azonban az 1926-os esztendő volt, melynek bajnokságán a VAC egyes csapata második, a kettes csapat pedig ötödik lett. Szalai József ebben az évben minden tornaszeren, nyújtón, korláton, gyűrűhintán és lovon is megnyerte az egyéni bajnokságot. 1927-ben Szalai József nyújtón és függeszkedésből megtartotta bajnoki

címét, a csapat pedig élvonalbeli pozícióját. 1931-ben a MOTESz kiterjesztette a csapatbajnokságokat minden szerre és bevezette az egyesületek osztályozását. Ekkor rendeztek először női egyéni- és csapatbajnokságokat, valamint ifjúsági bajnoki versenyt is. A csapatbajnokságban a VAC harmadik helyezést ért el, Magyarország első ifjúsági bajnoka pedig Sárkány István, a VAC tornásza lett, aki az elkövetkező években is a tornászbajnokságok élmezőnyében szerepelt és 1933-ban nyújtón, 1934-ben pedig korláton lett magyar bajnok.¹⁴⁷

Szalai József mellett Dückstein Zoltán is rendkívül aktívan részt vett a VAC tornaszakosztályának szervezésében, legfőképpen pedig a női tornacsapat felkészítésében. A VAC női tornászai közül Dückstein Zoltánné nevét érdemes megemlíteni.

„...Dückstein Zoltán a VAC nőcsapatának kapitánya, aki precíz szakképzettséggel, fejlett esztétikai érzékkel és tapintatos eréllyel vezényli Hebron sugárzó örömmel engedelmeskedő rózsáit.”¹⁴⁸

Úszás:

Erről a szakosztályról már jóval kevesebbet tudunk, a VAC leginkább a műugrás terén ért el sikereket. 1921 szeptemberében a VAC úszóversenyt rendezett Újpesten, ahol az egyesületi pontversenyben második helyezést ért el a csapat. Kiemelkedő teljesítményt nyújtott Garai Pál, aki megnyerte a műugró bajnokságot és Vajda Lajos, aki harmadik helyezett lett ugyanebben a számban.¹⁴⁹ Az 1922. évi műugró magyar bajnok egyébként Szalai József lett, aki a torna mellett ebben a sportágban is maradandót alkotott.¹⁵⁰

A VAC úszószakosztályával kapcsolatban egy 1926-os úszócsábítási per érdemel még említést. 1926 novemberében ugyanis Goldmann Ferenc, a VAC egyik vezetője, MUSZ tanácsstag, úszócsábítással vádolta meg az MTK-t. A VAC szerint ugyanis az MTK, felismerve a vízipóló sportban rejlő üzleti lehetőségeket, bővíteni kívánta úszószakosztályát és ahelyett, hogy kinevelte volna saját úszóit, más csapatoktól csábított sportolókat. Ezúttal Szabó Istvánt, a VAC 1925. évi legjobb úszóját

¹⁴⁷ Dückstein 1935. 62-95.

¹⁴⁸ Sport és Társadalom, 1922. október 15.

¹⁴⁹ Nemzeti Sport, 1921. szeptember 5.

¹⁵⁰ Sport és Társadalom, 1922. szeptember 8.

„vásárolta” meg magának a nagyhatalmú egyesület, mire a Vívók vezetősége feljelentést tett a MUSZ-nál. Bár a MUSZ a VAC javára döntött a per során és Szabó Istvánt örökre eltiltották a versenyzéstől, az MTK mindvégig azzal védekezett, hogy a VAC csak bosszút akar állni rajtuk, a futball botrány során tanúsított semlegességük miatt: *„Mi nem hagyjuk magunkat megölni, mert a bukónak nincs joga maga után rántani az élőt.”*¹⁵¹

Egyéb szakosztályok:

A VAC asztali tenisz szakosztálya meglehetősen aktív sporttevékenységet fejtett ki, különösen az 1930-as években, amikor több bajnoka is volt az egyesületnek. Benkő Károly 1936-ban megnyerte a magyar bajnokságot, majd a következő évben, 1937-ben a szintén zsidó Schmiedl Jenővel, az UTE játékosával páros számban is elnyerték a címet. Ugyanebben az évben az egyéni bajnok a szintén VAC színekben induló Gárdos György lett. Mind Benkő Károly, mind Gárdos György tagja volt egyébként a VAC 1939. évi győztes asztalitenisz csapatának. A női játékosok közül Beregi Dórát érdemes kiemelni, aki női párosban és vegyes párosban az 1937-es és 1938-as bajnokságokon is győzedelmeskedett. Az esélytelennek tartott VAC női asztalitenisz csapata – Grünwald Sándorné, Singer Rózsi, Vermes Béláné – pedig nagy meglepetésre az MTK-val együtt megszerezte az 1940. évi bajnoki címet és indult az 1941-es bajnokságon is, mely az utolsó verseny volt, amin a zsidók elindulhattak.

Hasonló eredményekkel szerepeltek a VAC sportolói a kézilabdában is, melynek 1928-ban rendezett első magyar bajnokságát a Vívók férfi csapata nyerte meg. Következő jelentősebb győzelmüket 1934 aratták, amikor szintén egy bajnoki címmel lettek gazdagabbak. Emellett, a VAC több játékosa is szerepelt a magyar kézilabda válogatottban: Andor (Auspitz) István (kétszeres válogatott, 1933-1934), Endrei (Engel) György (egyszeres válogatott, 1933), Farkas (Freund) Imre (egyszeres válogatott, 1933), Forrai (Frisch) Andor (háromszoros válogatott, 1933-1935), Tibor Máté (hétszeres válogatott, 1935-1938), Salgó Endre (kilencszeres válogatott, 1933-1939), valamint Serényi (Schlesinger) István (tízszeres válogatott, 1935-1936).

¹⁵¹ Nemzeti Sport, 1927. január 28.

3. Antiszeizitizmus a két világháború közötti sportéletben

Egy dologban egyetértettek mind a cionisták, mind az antiszeiziták, mégpedig abban, hogy a zsidóság nincsen kielégítő fizikai állapotban, a legtöbbjük vézna, gyenge testalkatú, erőnlétük meglehetősen siralmas. Különösen pedig, ahogy azt Max Nordau kifejtette, a rossz körülmények között élő, szegény, munkanélküli, gettólakó kelet-európai zsidósággal van probléma, akik az évszázados fizikai erőnlétet nem igénylő munkavégzés során teljességgel elsorvasztották testüket. Nordau és a cionisták úgy gondolták, amíg ezek az emberek meg nem erősödnek, kisportoltabbakká nem válnak, nem tudnak megfelelni a cionizmus által támasztott követelményeknek és folyamatosan ki lesznek téve az zsidók testi adottságain előszeretettel gúnyolódó antiszeizita rágalmaknak. Ha azonban a zsidók megváltoztatják életmódjukat, testedzéssel megerősítik fizikumukat, felszámolhatják a 19. század óta jelen lévő antiszeizita sztereotípiákat, megváltoztathatják a köztudatban élő effeminált zsidóképet.¹⁵²

Hogy mindez mennyire nem volt igaz, hogy a hagyományos antiszeizita elemek milyen mértékben éltek tovább a két világháború közötti időszakban is, az a következőkből egyértelműen ki fog derülni.

Az egyik leggyakoribb vád, amivel a korszakban a zsidó férfiakat illették, a gyenge, vézna testalkat, a nőiesség, a fizikai munkára és a katonáskodásra való teljes alkalmatlanság.¹⁵³

„Minderre azonban a maguk fajtájú cseh- morva zsidók alkalmatlanok lettek volna, gyengemellű, rosszlábú, vézna, nagyorrú, girhes alakok, akiket egy beléjük lőtt labda menten harcképtelenné tett volna...”¹⁵⁴

Gyakori elem emellett a szellemi, a magyar dzsentri számára improduktív munkát végző, a gazdagság látható jeleit magán viselő, elkényelmesedett, nőiesen elpuhult zsidó képe is:

„A VAC díszturnája vasárnap este nem mindennapi látványosság színhelyévé avatta a Nemzeti Torna Egylet sok vihart látott hatalmas tornacsarnokát. Nem éppen izmos, de legalább jól táplált tornászok után vívó- és gyermekcsapat vonult föl, mutatványaikkal hálás tapsokra ingerelve a drágakövektől ragyogó, jól ápol, puha kacsókat. A bemutatott tornászmutatványok nem voltak éppen nehezek, de legalább csodálkozásra

¹⁵² Ujváry 2009. 143-160.

¹⁵³ Vörös 2003.

¹⁵⁴ Magyarság, 1924. május 21.

*készítették a jelenvolt kisszámú szakértőt, akik ámulva szemlélték az újonnan szabadalmazott mutatóványokat...*¹⁵⁵

Mindig is a jellegzetes zsidó attribútumok közé tartozott az orr és a láb sajátos görbesége, mely elem igen sokszor tetten érhető a két világháború közötti szélsőséges sajtóorgániumok tudósításaiban:

*„Az is szóbeszéd tárgyát képezte az elmúlt héten, hogy a MAFC múlt vasárnapi versenyén, az egyik, műugrást pontozó bíró állandóan azzal pontozta le a VAC egyik műugróját, hogy görbe. Hiába akart egyenesíteni az ambiciózus ugró, a szigorú bíró minduntalan ráfogta, hogy vagy a lába görbe, vagy a keze volt görbe, vagy az orra nem volt neki elég egyenes. Csak nagy sokára sikerült megértetni vele, hogy nem az ugrás volt görbe, hanem a derék ugró volt a természettől fogva görbe, amiről viszont ő tehet a legkevésbé.*¹⁵⁶

A göndör haj és szőrzet is jellemző szimbóluma a zsidó testnek, külön érdekesség, amikor a görbe orr és a göndör szőrzet elemeit egy szókombinációba vonják össze, így téve félreérthetlenné az utalást:

„...a MUSZ közpénzéből fizették a ceppet, a cigányt, a borokat és a poharakat, no meg a göndörképű football- reprezentánsokét is...”

*„A tribünökön akkor lapátszámra söpörték össze a göndör tincseket és a közönség kizárásával, csukott kapuk mögött kellett lejátszaniuk a még hátralevő tíz percet.*¹⁵⁷

Továbbbélő elemnek számít a zsidóság keresztény társai ellen érzett gyűlöletének hangsúlyozása, a zsidóság gyűlölködő, alattomos és veszélyes népcsoportként való feltüntetése:

*„A tüntetők nagy része is tudta ezt, de vezetőikkel és ajtójuk egynéhány rosszindulatú képviselőjével az élén kéjesen kaptak az alkalmon, hogy régóta felgyülemlett, de visszafojtott gyűlöletüket kiontsák a keresztény magyar sportot jelentő Magyar Atlétikai Clubra és annak minden egyes atlétájára és bajnokára, csak azért, mert nem közülük valók voltak.*¹⁵⁸

A cionisták célja tehát az volt, hogy a zsidók másságának megszüntetésével és egy új zsidó megteremtésével kihúzzák a talajt az antiszemita rágalmak alól, ezzel felszámolva a 19. század óta a köztudatban élő sztereotip elemeket. Ez azonban, az antiszemitizmus

¹⁵⁵ Magyarország, 1922. március 21.

¹⁵⁶ Magyarország, 1922. augusztus 3.

¹⁵⁷ Magyarország, 1926. május 29.

¹⁵⁸ Magyarország, 1922. július 6.

működési mechanizmusának sajátosságai miatt sosem történhetett meg, sőt, nemcsak hogy tovább éltek a hagyományos elemek, de újakkal is bővült a repertoár, alkalmazkodva a változásokhoz. Párhuzamosan ugyanis a zsidó tornamozgalmak kialakulásával és elterjedésével az antiszemiták újabb negatív sajátosságokat kezdtek társítani a skatulyából kilépni kívánó zsidó sportemberekhez. Az egyik leggyakoribb vád a zsidó sportolókkal szemben a durva, sportszerűtlen játéktípus, melyet legfőképpen a futballpályán juttatnak érvényre:

„A vasárnapi bajnoki mérkőzések teljesen a várakozásnak megfelelően folytak le. A Ferencvárosi TC fölényes játék után és egyre másra megsérült játékosaival is biztosan győzött a Vívó és Athlétikai Club csapata ellen, amely ezúttal is azt a tipikusan faj, életveszélyes játékot produkálta, mint annakidején az MTK ellen.”¹⁵⁹

„A VAC minden áron győzni akar, ami annyit jelent, hogy nem fog ismerni akadályt maga előtt. Akik pedig már láttak MTK-VAC mérkőzést, azok jól tudják ez mit jelent. Ezideig ugyanis vajmi kevés MTK- VAC mérkőzés folyt le rendőri beavatkozás nélkül és még emlékezetes az a nevezetes „testvérharc”, amikor neológokat és ortodoxokat a rendőröknek kellett szertekardlapozni egymástól.”¹⁶⁰

Gyakran hangsúlyozzák a szélsőjobboldali sajtóorgánusok a VAC, és az MTK focistáinak stílustalan, élvezhetetlen játékát is:

„FTC az MTK ellen. Írhatnám úgy is, hogy a zöld- fehérek a kék- fehérek ellen, vagy a virtuosos, lelkes és lendületes játéktípus harca a mértani rendszerű és hidegen számító játékmódor ellen...évtizedek óta ellentétes sportpolitikájának és a mögéjük tornyosuló tízezer főnyi tömegek ellentétes világnézeti felfogásának...”¹⁶¹

A keresztény- nemzeti tábor csapatainak veresége esetén, vagy a bajnokság elvesztésekor jellemzően az ellenfél szabályszerűtlenségét okolták:

„Az MTK [...], híven a tradíciókhoz, amelyek az immár rekordszámba menő tizenegyesek révén jutottak meg nem érdemelt győzelmekhez és egyúttal a bajnoksághoz is.”¹⁶²

A hagyományos antiszemita jellemkép szerint a zsidó önző, pénzsóvár, haszonleső, anyagiás, nem úgy él, mint a magyar nemes, vagy a dzsentrí, nem birtokol földet, helyette üzletel, mely a magyar nemes szemében elfogadhatatlan, egyenértékű a

¹⁵⁹ Magyarság, 1922. október 31.

¹⁶⁰ Magyarság, 1926. május 29.

¹⁶¹ Magyarság, 1923. szeptember 30.

¹⁶² Magyarság, 1922. október 5.

csalással. Ez a sztereotípa is továbbélt és szerves részévé vált a két világháború közötti sportéletnek, különösképpen a meglehetősen jó bevételi forrást jelentő, ezért a tőkeerős zsidóság aktív részvételével működő futball világának.¹⁶³

Mivel az MLSZ és a klubok vezetői, valamint a játékosokat pénzelő futballintézők és mecénások között meglehetősen sok zsidó származású üzletemberrel találkozunk, nem meglepő, ha a politika által szított felekezeti- etnikai polarizáció jegyében a keresztény-nemzeti szellemiségű táborból a vádak gyakran a profizmus és álamatörizmus ellenesség képében érkeztek az olyan zsidó hátterű klubok felé, mint az MTK, de legfőképpen a VAC.¹⁶⁴ A szélsőjobboldali sajtó előszeretettel azonosította az álamatöriséget és az anyagiasságot, kapzsi szellemet a zsidósággal, sőt a cionizmussal:

„És talán a puszta véletlen műve volna, hogy ezek között csak elvétve, nagyritkán akad egy- egy olyan játékos, aki nem cionista? Mintha ennek a tipikus fajiságnak és az idegen valutáért való telhetetlenségnek mégis volnának rokon vonásai?”¹⁶⁵

Az MTK Fraditól elszenvedett 2:0-s vereségét követően, a szélsőjobboldali sajtó reakciójából egyértelműen kiderül, hogy itt nemcsak valós, hanem egy szimbolikus küzdőtéren lezajlott küzdelemről is szó van:

„Ugyanakkor érte az elsőnél is súlyosabb vereség, amikor az MLSZ-ben is elérkezett a számonkérés órája, amelyet immár hosszú idő óta igyekeztek feltartóztatni a minden magyar érzést és önzetlen lelkesedést kigúnyoló anyagiasság szellem képviselői. Ez az anyagiasság szellem szenvedett ezúttal súlyos vereséget attól a másiktól, amely nem fizeti meg a játékos lelkét, nem pénzeli le önértékét és nem öli meg az egyéniségét.”¹⁶⁶

„Az igazi amatőrök pedig, a MAC és a BTC a létéért folyó küzdelem legutolsó sorában vívják a reménytelen harcot, amelyben ők fognak nagyon elbukni, de a vesztes mégis az amatőr sport lesz, amely fölött azután az MLSZ és a Professzionalista Szövetség fognak újabb birokra kelní az egyik által nyíltan hirdetett, a másik által titokban hajszolt közös célért, aminek a neve: üzlet.”¹⁶⁷

A keresztény- nemzeti tábor világosan kimondta, hogy az MTK-ban és a VAC-ban látja az álamatöriség képviselőit, azokat, akik az amatőrizmus színpadai mögött üzletet csinálnak a futballból, akik megromítják a sport igaz szellemét, akiknek minden esetben

¹⁶³ Hanák 2005. 168-189.

¹⁶⁴ Szegedi 2005. 47.

¹⁶⁵ Magyarország, 1923. február 6.

¹⁶⁶ Magyarország, 1923. április 24.

¹⁶⁷ Magyarország, 1922. december 5.

csak a pénz számít, és akik a profizmus bevezetésével még jelentősebb pozíciókhoz juthatnak majd:

„Hát az MTK csak jól megfizetve megy elnyomott testvéreinknek bemutatni játéktudását, s felidézni lelkükben a magyar haza iránti érdeklődésüket? Hát még az elnyomottak filléreiből is üzletet csinál az MTK?”¹⁶⁸

„Nos kirúgták a kanapét, de a VAC bent maradt és vele együtt bent maradt a labdarúgó sportban az a mételyező zsidó üzleti szellem, amely immár esztendők óta fertőzi meg mindazokat, akik valamiképpen érdekkörébe kerülnek.”¹⁶⁹

„Fodor Henrik, ez ideig való szereplésével legtipikusabb képviselője volt annak az üzletszerű anyagiasságnak, amely a magyar labdarúgósportot letérítette az amatőrség útjáról.”¹⁷⁰

Mindezekből jól látszik, hogy a zsidóság felemelkedését és nemzeti államuk megteremtését zászlajukra tűző cionista egyesületek milyen jó táptalajt biztosítottak a hagyományos és új elemeket egyaránt felhasználó antiszemitizmus továbbélése számára. Bennük ismét megtalálhatták azt a bűnbakot, melyre minden korszakban át lehetett hárítani az aktuális problémákat, ez esetben az álamatörizmus jelenségéért és annak hátulütőieért hibáztatták a zsidókat. Az is világos azonban, hogy a szélsőjobboldali sajtó nem tett különbséget az asszimilációra törekvő, zsidó gyökereit egyáltalán nem hangsúlyozó MTK és a cionista VAC között. Mindez arról árulkodik, hogy az újságírók egyáltalán nem voltak tisztában a zsidóságon belül elhelyezkedő kulturális és ideológiai törésvonalakkal. A korábbi századokból megörökölt etnikai- felekezeti ellentétek sztereotip elemei a két világháború közötti időszak sportéletét sem hagyták érintetlenül, így jöhetett létre ezen a téren is egyfajta magyar- zsidó faji alapú polarizáció.

¹⁶⁸ Nemzeti Sport, 1921. október 15.

¹⁶⁹ Magyarság, 1926. július 3.

¹⁷⁰ Magyarság, 1923. március 28.

Úgy vélem ebből a dolgozatból igen jól kirajzolódott, milyen módon fejezi ki egy – sajátos célkitűzésekkel és ideológiai rendszerrel rendelkező – sportklub a sport szimbolikus mezőjében a zsidóságról, a test esztétikájáról és saját magáról alkotott elképzeléseit. Mindebben eszközként szolgál számára az egyesület összetételének szabályozása, a klub elnevezése, a jelvények és a színek kombinációk kiválasztása. A VAC esetében a kék- fehér színválasztás és a Dávid- csillag jelképként való használata például az Izraelhez fűződő szoros viszonyt fejezte ki, míg az MTK névválasztásából és működési alapelveiből éppen a többségi társadalomhoz való asszimilációs törekvések derültek ki. Az is jól megfigyelhető, hogy a két zsidó háttérű klub közötti ideológiai, világnézeti különbségek milyen konfliktusokban csapódtak le és hogy ez milyen hatással volt a két egyesület viszonyára.

Emellett igyekeztem rávilágítani a korszak felekezeti- etnikai polarizációjából származó konfliktusokra, arra, hogy a korabeli antiszemita sajtó hogyan reagált a cionista klub működésére és milyen negatív tulajdonságokkal ruházták fel a futball üzletbe bekapcsolódó zsidó sportolókat és sportvezetőket.

Mellékletek

A VAC futballesapata a másodosztályban¹⁷¹

1910-11. évi bajnokság eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1. III.ker							
TVE	18	13	2	3	55	19	28
2.URAK	18	13	2	3	44	18	28
3.KAOE	18	9	7	2	21	12	25
4.FSC	18	8	5	5	28	23	21
5.BEAC	18	6	8	4	23	22	20
6.Póstások	18	8	1	9	23	22	17
7.VAC	18	4	5	9	16	50	18
8.MAFC	18	3	5	10	8	32	11
9.LLE	18	1	7	10	14	37	9
10.LTC	18	3	2	13	15	12	8

1915 tavaszán kiírt amatőr ligabajnokság:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.URAK	11	9	1	1	34	7	19
2.Vasasok	11	9	1	1	32	11	19
3.ÓTE	11	9	1	1	31	14	19
4.Előre	11	6	3	2	34	22	15
5.Festők	11	5	4	2	19	22	14
6.Testvériség	11	5	1	5	18	17	11
7.Nyomdászok	11	4	1	6	16	16	9
8.Zuglói SC	11	4	1	6	18	25	9
9.VAC	11	3	-	8	16	41	6
10.NSC	11	2	1	8	18	23	5

¹⁷¹ Földessy 1926. 433-440.

11.Droguisták	11	1	1	9	14	30	3
12.BKVT	11	1	1	9	17	33	3

1915 őszén kiírt hadimérkőzés:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.Vasasok	11	11	-	-	46	4	22
2.URAK		8	2	1	46	11	18
3.Festők	11	7	1	3	19	20	15
4.Nyomdászok	11	7	-	4	20	15	14
5.Előre	11	5	2	4	34	14	12
6.Testvériség	11	6	-	5	20	14	12
7.BKVT	11	5	-	6	17	26	10
78.VAC	11	4	1	6	7	25	9
9.Zuglói Turul	11	4	-	7	13	19	8
10.Droguisták	11	3	-	8	13	38	6
11.Magyar FC	11	1	1	9	10	34	3
11.Hoffherr	11	1	1	9	4	29	3

1917-1918. évi hadibajnokság b. csoport

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.UTSE	22	18	4	-	67	18	34
2.Bse	22	13	5	4	38	19	33
3.EMTK	22	11	5	6	29	26	30
4.Zugló	22	12	2	8	38	26	25
5.Fiak	22	10	2	10	32	32	24
6.UMTE	22	10	2	10	25	15	21
7.VAC	22	8	2	12	29	37	20
8.MFC	22	7	4	11	29	44	18
9.BLK	22	7	3	12	29	28	16
10.NTC	22	5	5	12	14	37	14
11.JSC	22	6	6	10	16	28	14
12.Hoffher	22	2	4	16	10	15	11

1918-19. évi hadibajnokság b. csoport:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.UTSE	21	17	3	1	83	10	37
2.Vérhalom	21	14	3	4	59	21	31
3.JSC	21	12	3	6	32	24	27
4.BSE	21	8	8	5	32	18	24
5.VAC	21	8	4	9	23	33	20
6.UMTE	22	7	6	9	29	42	20
7.EMTK	21	6	7	8	26	40	19
8.FIAK	18	7	4	7	26	48	18
9.MFC	22	6	5	11	25	42	17
10.Zuglói AC	21	7	2	12	31	38	16
11.NTC	22	5	2	15	18	64	12
12.WSC	21	3	5	13	20	33	11

1919-20. évi II. osztályú bajnokság- Stobbe csoport eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.VII.ker SC	32	22	5	5	78	26	49
2.Testvériség	32	21	7	4	78	29	49
3.VAC	32	18	9	5	66	27	45
4.Húsiparosok	32	17	5	10	59	41	39
5.Előre	32	15	9	8	62	44	39
6.URAK	32	15	7	10	50	42	37
7.V.ker.	32	13	10	9	59	42	36
8.WSC	32	15	6	11	52	46	36
9.Főv. TK.	32	13	7	12	52	42	33
10.MTE	32	13	4	15	47	43	30
11.Zugló	32	11	8	13	53	53	30
12.Ékszerészek	32	10	7	15	36	47	27
13.FIAK	32	8	8	16	37	65	24
14.JAC	32	8	5	19	38	67	21
15.EMTK	32	8	5	19	38	71	21
16.Megyer	32	5	6	21	32	89	16
17.Pénzüntézet	32	3	6	23	25	88	10

1920-21. évi bajnokság- Stobbe- csoport eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.VAC	25	17	5	3	51	15	39
2.Zuglói AC	25	14	7	4	39	17	35
3.UTSE	25	16	2	7	47	26	34
4.Ékszerészek	25	12	6	7	46	25	30
5.URAK	25	9	12	4	41	24	30
6.ETSC	25	11	8	6	37	25	30
7.Testvériség	25	12	4	9	46	30	28
8.Húsiparosok	25	10	6	9	51	38	26
9.V. ker PSC	25	9	7	9	32	32	25
10.MTE	25	8	3	14	26	34	19
11.EMTK	25	6	6	13	19	47	18
12.Főv. TK	25	3	7	15	17	36	13
13.WSC	25	4	3	18	17	73	11
14.Előre TK	13	-	-	13	2	49	-

A VAC futbalcsapata az első osztályban

1921-22. évi bajnokság eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.MTK	22	16	5	1	60	11	37
2.FTC	22	16	4	2	41	13	36
3.UTE	22	13	6	3	52	19	32
4.Törekvés	22	8	6	8	27	33	22
5.III. ker.TVE	22	8	5	9	27	37	21
6.VAC	22	5	10	7	18	23	20
7.Vasasok	22	7	6	9	24	33	20
8. BTC	22	8	3	11	18	23	19
9. MAC	22	5	7	10	14	17	17
10.KAC	22	2	10	10	15	36	14
11.TTC	22	3	7	12	19	37	13
12.VII. ker. SC	22	2	9	11	9	42	13

1922-23. évi bajnokság eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.MTK	22	17	3	2	62	15	37
2. UTE	22	16	2	4	49	11	34
3.FTC	22	12	8	2	34	17	32
4.Vasasok	22	10	8	4	37	31	28
5.Törekvés	22	9	6	7	41	33	24
6. VAC	22	7	7	8	24	28	21
7.III.ker.TVE	22	8	5	9	24	38	21
8.Zuglói AC	22	7	5	10	20	31	19
9.BTC	22	6	5	11	21	36	17
10.KAC	22	3	9	10	15	28	15
11.MAC	22	3	2	17	10	37	8
12.MAFC	22	2	4	16	10	42	8

1923-24. évi bajnokság eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.MTK	22	19	2	1	50	11	40
2.FTC	22	11	8	3	36	15	30
3.UTE	22	12	4	6	39	15	28
4.BTC	22	10	5	7	23	21	25
5.VAC	22	7	5	10	18	31	19
6.Zuglói VII.ker. AC	22	7	5	10	16	28	19
7.Törekvés	22	6	6	10	28	29	18
8.III.ker. TVE	22	4	10	8	21	23	18
9. Vasasok	22	7	4	11	28	36	18
10.KAC	22	5	8	9	18	33	18
11.33 FC	22	5	7	10	14	17	17
12.UTSE	22	5	4	13	26	14	14

1924-25. évi bajnokság eredményei:

Egyesület	Játszott	Nyert	Döntetlen	Vesztett	Adott gól	Kapott gól	Pontok
1.MTK	22	18	2	2	65	16	38
2.FTC	22	11	8	3	37	24	30
3.Vasasok	22	10	7	5	38	25	27
4.III.ker TVE	22	7	9	6	24	25	23
5.UTE	22	7	8	7	29	18	22
6.NSC	22	8	6	8	29	32	22
7.VAC	22	7	8	7	19	23	22
8.KAC	22	6	7	9	20	28	19
9.BEAC	22	7	4	11	21	45	18
10.Törekvés	22	4	8	10	30	34	15
11.Zuglói AC	22	4	7	11	23	42	15
12.BTC	22	3	6	13	18	36	12

A VAC tornaszakosztályának eredményei 1921-1933 között:¹⁷²

1921:

1. BTC – 127,90
2. VAC – 118,55

1922	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC I	127,15
2.	BBTE	124,65
3.	VAC	119,90
5.	BTC II.	116,85
5.	Ludovika ASE	108,60

(Dückstein Z., Berger M.,
Schwarcz Gy., Garai P.,
Radó R., Nemes Gy., Szalai
J.).

1923	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE I.	127,40
2.	VAC	124,40
3.	BTC I.	124,10
4.	BTC II.	121,95
5.	BBTE II.	120,70

(Dückstein, Petschauer,
Galambos, Schwarcz Gy.,
Berger, Müller, Szegő)

1924	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE I.	130,65
2.	BTC	125,75
3.	BBTE II.	122,50
4.	VAC	106,95
Egyéni bajnokság		
Tornaszer	Egyéni bajnok	Pontszám
Nyújtón	Szalai József, VAC	120,25
Korláton	Pászti Elemér, BTC	122,50
Lovon	Erdődy Imre, BBTE	121,00
Gyűrűhintán	Szalai József, VAC	121,00

¹⁷² Dückstein 1935. 72- 94.

1925	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE	130,50
2.	VAC	124,45
3.	Soproni TE	104,64
Egyéni bajnokság		
Gyűrűhinta		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Pelle István, BBTE	19,28
2.	Pászti Elemér, BTC	18,53
3.	Dückstein Zoltán VAC	17,99

1926	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE	129,30
2.	VAC I.	120,20
3.	III. ker TVE	119,30
4.	NTE	118,30
5.	VAC II.	109,05
6.	UTE	104,45
Egyéni bajnokság		
Nyújtó		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	19,45
2.	Kunszt Gyula, BBTE	
3.	Durszt Géza, BBTE	
Korlát		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	18,95
2.	Kunszt Gyula, BBTE	
3.	Durszt Géza, BBTE	
Gyűrűhinta		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	19,30
2.	Kunszt Gyula, BBTE	
3.	Káldor Zoltán, VAC	
Ló		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	18,60
2.	Kunszt Gyula, BBTE	
3.	Varga Jenő, BBTE	

(Dückstein, Schwarcz Gy.,
Hirschfeld, Müller, Chirer,
Seiden, Szalai)

Együttes bajnokság a négy szeren		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	76,30
2.	Kunszt Gyula, BBTE	
3.	Durszt Géza, BBTE	

1927	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	396,80
2.	BBTE	394,20
3.	VAC	360,20
4.	III. ker TVE	271,60
Egyéni bajnokság		
Korlát		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Pelle István, BTC	39,50
2.	Pásztai Elemér, BTC	38,00
3.	Szalai József, VAC	37,00
Ló		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Pelle István, BTC	38,50
2.	Dobokay László, BBTE	36,00
3.	Péter Miklós, BTC	35,50
4.	Szalai József, VAC	34,50
Nyújtó		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Szalai József, VAC	38,50
2.	Péter Miklós, BTC	38,00
3.	Pelle István, BTC	37,50
Gyűrű		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Pelle István, BTC	38,00
2.	Szalai József, VAC	38,00
3.	Pásztai Elemér, BTC	37,00
Együttes bajnokság a négy szeren		
Helyezés	Egyéni bajok	Pontszám
1.	Pelle István, BTC	187,00
2.	Szalai József, VAC	183,50
3.	Péter Miklós, BTC	176,50
4.	Bozsó József, BTC	141,50

(Dückstein Z., Békéssi Gy.,
Farkas A., Müller P., Schwarcz
Gy., Seiden E. Szalai J.)

1928	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	358,50
2.	UTE	342,50
3.	III. ker TVE	314,75
4.	OTE	309,70
5.	VAC A.	294,00
6.	VAC B.	229,75
Egyéni bajnokság		
Függeszkeedés		
Helyezés	Egyéni bajnok	Mp.
1.	Schwarcz, VAC	4,0
2.	Landau, VAC	4,2
3.	Skulányi, III. ker TVE	4,3
Összetett		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Pelle, BTC	281,00
2.	Péter, BTC	272,75
3.	Kende, UTE	228,75
4.	Hlava, BTC	224,00
5.	Skulányi, III. ker TVE	221,00
6.	Bozsó, BTC	193,00
7.	Schwarcz, VAC	110,75

1929	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	376,25
2.	UTE	357,75
3.	VAC	299,50
Egyéni bajnokság		
Függeszkeedés		
Helyezés	Egyéni bajnok	Mp.
1.	Landau, VAC	4,6
2.	Pelle, BTC	5,0
3.	Francia, UTE	5,4
4.	Schwarcz, VAC	5,6

1930	Csapatbajnokság	
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	523,50
2.	NTE	503,25
3.	VAC	488,50
4.	BBTE	486,50
5.	UTE	483,25
6.	OTE	409,00

1931	Csapatbajnokság	
Összetett		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	819,30
2.	BBTE	791,10
3.	VAC	762,40
Nyújtó		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	167,50
2.	BBTE	157,10
3.	VAC	148,90
Nyújtó		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	167,50
2.	BBTE	157,10
3.	VAC	148,90
Gyűrűhinta		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	166,80
2.	BBTE	152,70
3.	VAC	151,90
Korlát		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BTC	159,30
2.	VAC	156,70
3.	NTE	156,50
Egyéni bajnokság		
Nyújtó		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Somogyi István, BBTE	56,10
2.	Kaderabek, NTE	56,00
3.	Sárkány, VAC	55,30

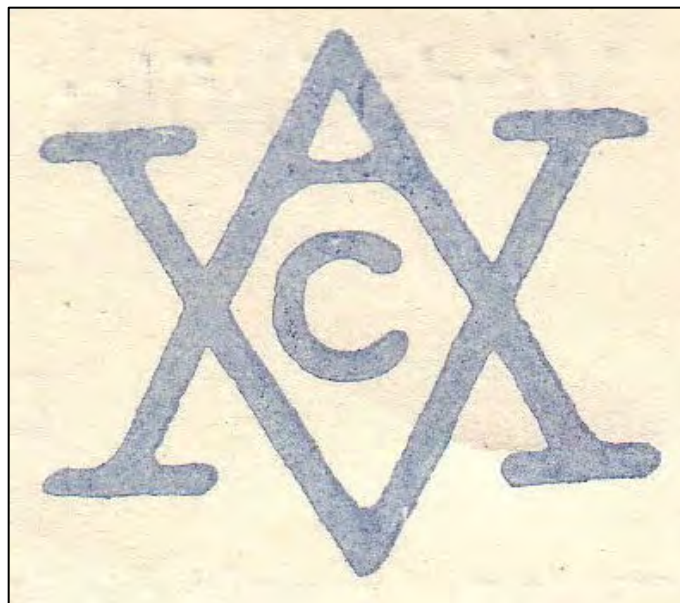
Korlát		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Sárkány, VAC	57,70
2.	Kaderabek, NTE	56,00
3.	Tauber, Izr. Rg.	55,00
Függeszkedés		
Helyezés	Egyéni bajnok Vida Tibor, Szegedi Klauzál	Mp.
1.	rg.	5,6
2.	Sárkány, VAC	6,9
3.	Brust Ferenc, Izr. Rg.	7,0
Ló		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Tauber, Izr. Rg.	85,40
2.	Sárkány, VAC	84,10
3.	Kaderabek, NTE	79,40
Gyűrűhinta		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Sárkány, VAC	59,00
2.	Tauber, Izr. Rg.	58,30
3.	Grünfeld, VAC	45,00
Összetett		
Helyezés	Egyéni bajnok	Pontszám
1.	Sárkány István, VAC	263,60
2.	Tauber László, Izr. Reálgimn.	252,50
3.	Kaderabek Lajos, NTE	218,50
4.	Grünfeld József, VAC	212,50

1932		Csapatbajnokság
Összetett		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE	707,30
2.	TFSC	700,50
3.	BTC	697,30
Ló		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE	215,10
2.	VAC	210,90
3.	NTE	209,50
Nyújtó		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	BBTE	110,90
2.	BTC	108,60
3.	VAC	105,60

Függeszkedés		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	TFSC	73,50
2.	BTC	72,50
3.	VAC	70,00
Egyéni bajnokság		
Függeszkedés		
Helyezés	Egyéni bajnok	Mp.
1.	Boros Péter, BBTE	10,5
2.	Schwarcz, VAC	11,2

1933		Csapatbajnokság
Korlát		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	TFSC	108,40
2.	BBTE	107,80
3.	VAC	105,60
Gyűrű		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	TFSC	112,90
2.	VAC	110,30
3.	BBTE	110,00
Függeszkedés		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	VAC	45,20
2.	TFSC	42,00
3.	BTC	39,20
Egyéni bajnokság		
Nyújtó		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	Péter Miklós, BTC	37,60
2.	Sárkány, VAC	36,40
3.	Hegedűs, UTE	30,90
Összesített		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	Péter Miklós, BTC	220,90
2.	Sarlós József, TFSC	210,60
3.	Hegedűs József, UTE	210,20
4.	Sárkány István, VAC	195,80

Ifjúsági csapatbajnokság		
Összesített		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1.	Szentesi gimnázium	467,50
2.	Verbőczy reálgimnázium	460,50
3.	Vívó és AC	446,80
Egyéni		
Helyezés	Csapat	Pontszám
1-2.	Grünfeld József, VAC és Tóth Lajos, DTE	213,30
3.	Litánszky Ágoston, BBTE	211,60
4.	Rácz Lőrinc, KISOK	211,50
5.	Taubner László, VAC	210,40
6.	Nemere János, KAC	209,00
7.	Böröcsök Jenő, BBTE	208,10

2. A VAC logója
(Forrás: Makkabi VAC archívum)

3. A VAC tornaszakosztálya 1921-ben. (Forrás: Makkabi VAC archívum)

4. A VAC tornaünnepének plakátja- 1921 (Forrás: Makkabi VAC archívum)

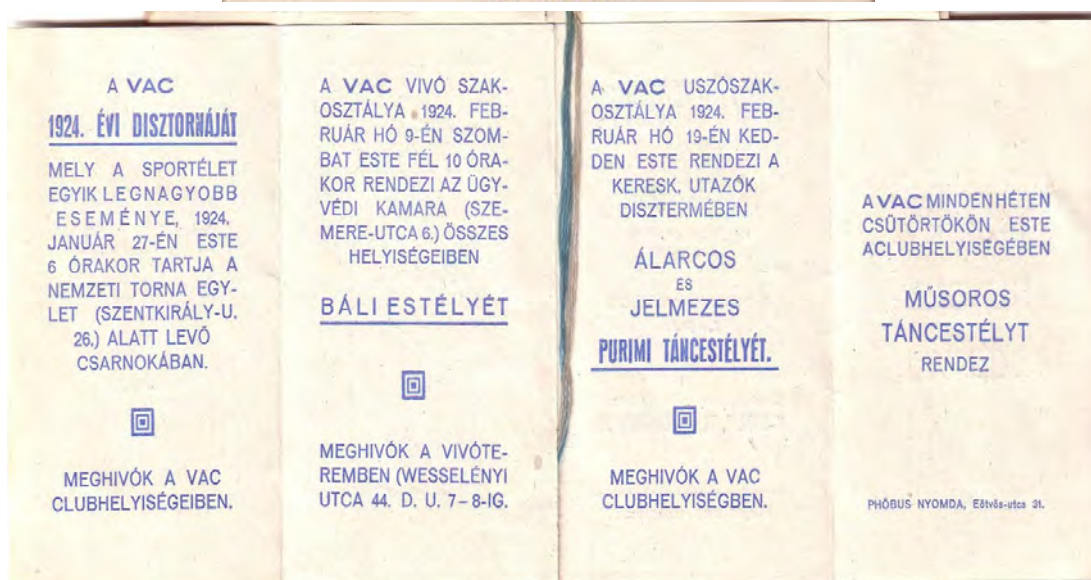
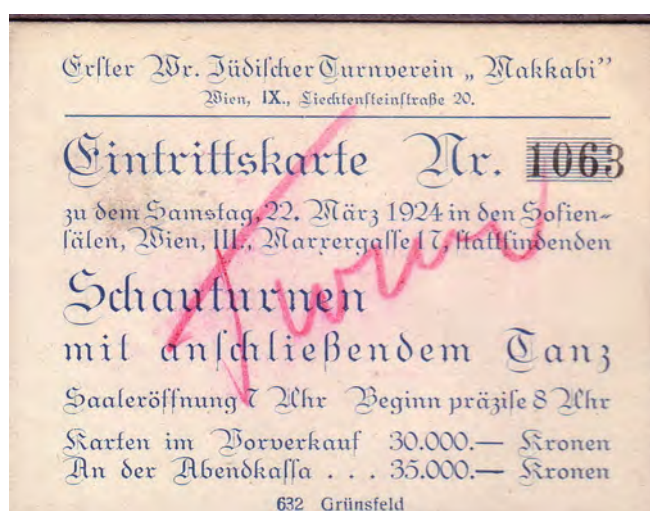

5. A VAC egy bál után 1923-ban, a Sorrento kávéházban
(Forrás: Makkabi VAC archívum)

6. A VAC báljának táncrendje- 1923 (Forrás: Makkabi VAC archívum)

7. 8. 9. Meghívók a VAC díszturnáira- 1924 (Forrás: Makkabi VAC archívum)

10. A VAC férfi tornászcsapata bécsi szereplésén 1924-ben
(Forrás: Makkabi VAC archívum)

11. A VAC túraszakosztálya 1930-ban (Forrás: Makkabi VAC archívum)

12. A VAC növendékei 1933-ban (Forrás: Makkabi VAC archívum)

13. A VAC tornászszakosztálya 1934-ben (Forrás: Makkabi VAC archívum)

14. A VAC női tornászszakosztálya 1936-ban. A kép bal szélén Szalai József látható
(Forrás: Makkabi VAC archívum)

15. Kardos J.né édesanyjával 1938-ban (Forrás: Makkabi VAC archívum)

16. Kardos J.né édesanyjával 1938-ban (Forrás: Makkabi VAC archívum)

17. 18. Ismeretlen tornászok- VAC (Forrás: Makkabi VAC archívum)

19. Meghívó a VAC jelmezes báljára- 1923 (Makkabi VAC archívum)

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom:

Dückstein Zoltán 1935.: Művészi és versenytorna. Budapest,

Eisen, George 1999: Jews and Sport: A Century of Retrospect. Journal of Sport History, Volume 26, Number 2.

Fodor Henrik 1913.: A Magyar Testgyakorlók Köre 1888-1913. Budapest, Minerva

Gyurgyák János 2001: A zsidókérdés Magyarországon. Budapest, Osiris

Hadas Miklós – Karády Viktor 1995: Futball és társadalmi identitás. Replika. 17–18. 89–120.

Hadas Miklós 2002: A gymnastica, avagy a „fiatalsági öröm köntösébe burkolt munka”. Korall 7-8. 15-34.

Hanák Péter 2005.: A másokról alkotott kép. Polgárosodás és etnikai előítéletek a magyar társadalomban. In: Zsidóság a dualizmus kori Magyarországon. 168-189.

Handler Andrew 1985.: From the ghetto to the games. Jewish athletes in Hungary. New York

Magyarország története a 19. században. Szerk. Gergely András. Budapest, Osiris 2005.

Magyar Zsidó Lexikon. 1929. Szerk.: Újváry Péter

Mohácsi Gergely 2002: Szép, Erős, Egészséges. Korall 7-8. 34-56.

Presner, Samuel Todd 2003: “Clear Heads, Solid Stomachs, and Hard Muscles”: Max Nordau and the Aesthetics of Jewish Regeneration. Modernism / modernity, Volume ten, number two. PP 269–296.

Révész Béla 1941: Max Nordau élete. Kispeszt,

Schlosser Imre 1957: Fél évszázad a futballpályán. 1906-1956. Budapest,

Szegedi Péter 2006: A cionizmustól a futballgazdaságig. In: Múlt és Jövő. 2006/1. 69.

Szegedi Péter 2008: Pálya a magasban. Magyar Narancs XX.évf. 6. szám

Szegedi Péter 2004: Az első cipőzsinórnál kezdődött...A magyar hivatásos futball születése. Múlt és Jövő 163-170.

Szegedi Péter 2005: Pozíciók és oppozíciók. Doktori disszertáció

Ujváry Hedvig 2009: Testi (Sz)épség. Századok 143.évf. 1. szám

Vörös Kati 2003: Judapesti- Buleváron. Médiakutató tavasz

Zeke Gyula 2005: A nagyvárosi kultúra új formái és a zsidóság. In: Zsidóság a dualizmus kori Magyarországon. 274-280. Budapest, Pannonica

Források:

Nemzeti Sport, 1908. május 9.

Nemzeti Sport, 1908. augusztus 29.

Nemzeti Sport, 1908. Szeptember 12.

Nemzeti Sport, 1908. november 14.

Nemzeti Sport, 1910. március 19.

Nemzeti Sport, 1910. április 23.

Nemzeti Sport, 1910. május 14.

Nemzeti Sport. 1910. május 28.

Nemzeti Sport. 1910. június 4.

Nemzeti Sport, 1910. június 18.

Nemzeti Sport, 1910. június 25.

Nemzeti Sport, 1920. január 6.

Nemzeti Sport, 1920. április 20.

Nemzeti Sport, 1921. április 5.

Nemzeti Sport, 1921. április 11.

Nemzeti Sport, 1921. május 2.

Nemzeti Sport, 1921. május 14.

Nemzeti Sport, 1921. június 11.

Nemzeti Sport, 1921. szeptember 5.
Nemzeti Sport, 1921. szeptember 12.
Nemzeti Sport, 1921. október 15.
Nemzeti Sport, 1921. november 28.
Magyarság, 1922. március 21.
Magyarság, 1922. július 6.
Magyarság, 1922. augusztus 3.
Sport és Társadalom, 1922. szeptember 8.
Magyarság, 1922. október 3.
Magyarság, 1922. október 5.
Magyarság, 1922. október 31.
Sport és Társadalom, 1922. október 15.
Sport és Társadalom, 1922. december 1.
Magyarság, 1922. december 5.
Magyarság, 1922. december 8.
Sport és Társadalom, 1923. január 15.
Sport és Társadalom. 1923. február- március, 2-3. szám
Magyarság, 1923. február 6.
Magyarság, 1923. március 15.
Magyarság, 1923. március 28.
Magyarság, 1923. április 24.
Magyarság, 1923. augusztus 24.
Magyarság, 1923. szeptember 18.
Magyarság, 1923. szeptember 30.
Sport és Társadalom, 1923. november 6.
Színházi Élet, 1924. február 3-9.
Magyarság, 1924. május 21.
Sporthírlap, 1925. január 18.
Nemzeti Sport, 1925. december 7.
Nemzeti sport, 1925. december 9.
Nemzeti Sport, 1926. január 22.
Nemzeti Sport, 1926. március 7.
Magyarság, 1926. november 26.

Magyarság, 1926. május 29.
Nemzeti Sport, 1926. május 30.
Magyarság, 1926. június 1.
Magyarság, 1926. július 3.
Nemzeti Sport, 1926. július 14.
Nemzeti Sport, 1927. augusztus 24.
Nemzeti Sport, 1926. szeptember 10.
Nemzeti Sport, 1926. október 15.
Nemzeti Sport, 1926. november 3.
Nemzeti Sport, 1927. január 28.
Nemzeti Sport, 1933. január 30.
Nemzeti Sport, 1938. május 13.
Népsport, 1947. április 21.